

УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ

Учебна програма

Изготвили: Албена Комитова, Севдалина Александрова, Ваня Нотева и Никола Йорданов

Изпълнител на обучението: „М-ИМПЕКС 1” ЕООД

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Съдържание

ДИЗАЙН НА ОБУЧЕНИЕТО.....	4
УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ.....	4
ВЪВЕДЕНИЕ	14
МЕДИАЦИЯ МЕЖДУ ВРЪСТНИЦИ.....	63
Кои конфликти се решават чрез медиация между връстници	63
Кои са медиаторите	64
Видове сесии по медиация между връстници.....	64
Модели на медиация между връстници	65
Избор на медиатори между връстници.....	65
Организация	66
Обучение по медиация между връстници.....	66
Техники и умения	67
Характеристики на медиатора.....	67
Процедура по медиация между връстници	68
Източници за медиация между връстници.....	69

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

ДИПЧ	92
Андреа Бочели	92

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

ДИПЧ

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ЦОИДУЕМ

ДИЗАЙН НА ОБУЧЕНИЕТО

УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ

Цел: Развитие на компетентност за създаване и поддържане на толерантна среда в училище, без предразсъдъци и осигуряване на равни възможности за всички участници в учебния процес.

Задачи:

- Да запознае участниците с теоретичните рамки в сферата на обучението в толерантност;
- Да представи европейския опит, включително и опита на Датския институт по правата на човека (ДИПЧ) в тази сфера;
- Да подобри уменията за планиране и провеждане на учебни занятия и дейности, свързани със създаване на толерантна среда в училище;
- Да създаде възможност за обмен на идеи и досегашния опит между участниците.

Методология: Методологията на обучението включва, както методи за придобиване на рационални знания, така и методи за създаване на преживявания и усещания, които засилват отговорността и мотивацията на участниците в обучението за действие. Това е подходът на ДИПЧ, партньор по проекта.

Чрез кратки представяния и обсъждания се въвеждат теоретични рамки по темата, включително с използване познанията на участниците. Ще се изпълняват индивидуални задачи, ще се решават тестове, ще се правят самооценки, ще се провеждат ролеви игри, симулация и други упражнения в малки групи (при практическите упражнения всички участници се разделят на три групи). Съчетанието от представяне на информация, формирането на нагласи и умения ще доведе до професионална компетентност за създаване на толерантна среда в училище.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Теми:

Темите са избрани в резултат на проучване на потребностите на целевата група, което е финансирано по проекта и изпълнено от агенция «Маркет ЛИНКС». В рамките на изследването са интервюирани 30 специалисти, работещи в училища, а анкетни карти са попълнили 980 педагогически специалисти и 652 ученици.

1. Развитие на комуникацията между училище, семейство и местна общност за изграждане на нагласа към толерантност. Развитие на толерантността в училище чрез съвместни дейности и проекти между родители, учители и ученици.
2. Умения за водене на диалог: приемане на различните мнения и възгледи. Плурализъм на знанията и образователните подходи.
3. Обмен на опит и добри практики за справяне с проявите на нетолерантност в училище. Подходи и начини за създаване на толерантна среда в чуждестранни (или в Европейски) образователни системи - в това число и методът Human rights based approach (HRBA) на лектори от Дания за обмяна на междуучилищен и международен опит.
4. Превенция на нетолерантността чрез подобряване на микроклимата и психоемоционалната атмосфера в училище. Развитие на уменията за справяне с различни видове нетолерантност. Обучение в медиация (посредничество) при решаване на конфликти.
5. Човешката личност през 21. век. Уважение към човешките права и приемане на различността. Практически измерения на толерантността към човешката личност в училищната среда. Различията между хората: етносите и културите на земята (в Европа) през 21. век - богатството на човечеството. Възможностите на изкуството, за да се оцени приносът на различните култури – обучения, комбинирани с арт занимания.
6. Хората с физически и психически увреждания – да се поставим на тяхно място: стимулиране на взаимната солидарност и приемане на общността. Всеки може да бъде полезен: истории на личности, постигнали успешна реализация и с принос към обществото, независимо от уврежданията си.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

ДИПЧ

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г.Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ЦОИДУЕМ

Участници: 800, 16 групи по 50, директори, учители, училищни психолози, педагогически съветници от държавните училища към МОН - второстепенни разпоредители с бюджетни кредити, както и на началници и експерти от РИО на МОН.

Водещи: Севдалина Александрова, Албена Комитова и Никола Йорданов

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
 1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

ПРОГРАМА

За водещи и екип за управление

Първи ден	
13:30 – 14:30	Откриване на обучението, представяне на проекта от екипа на ЦОИДУЕМ – 30. Популяризиране на опита на датските партньори – 30.
14:30 – 16:30	Развитие на комуникацията между училище, семейство и местна общност за изграждане на нагласа към толерантност. Развитие на толерантността в училище чрез съвместни дейности и проекти между родители, учители и ученици. Модели на съвместни дейности (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови дискусии и прилагане на разнообразни интерактивни обучителни техники). Упражнение за запознаване, очаквания и правила за работа – 30. Представяне/Лекция по темата – 45. Работа в малки групи, упражнения – 45.
17:00 – 18:00	Умения за водене на диалог: приемане на различни мнения и възгледи. Плурализъм на знанията и образователните подходи (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови дискусии и прилагане на разнообразни интерактивни обучителни техники). Лекция – 25. Упражнение - работа в малки групи, упражнения – 30. Оценка на деня – 5.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Втори ден	
9:00 – 10:30	Обмен на опит и добри практики за справяне с проявите на нетолерантност в училище. Подходи и начини за създаване на толерантна среда в чуждестранни (или в Европейски) образователни системи - в това число и методът Human rights based approach (HRBA) на лектори от Дания за обмяна на междуучилищен и международен опит (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови дискусии и прилагане на разнообразни интерактивни обучителни техники). Лекция – 15. Обсъждане в малки групи – 75.
11:00 – 12:30	Превенция на нетолерантността чрез подобряване на микроклимата и психоемоционалната атмосфера в училище. Развитие на уменията за справяне с различни видове нетолерантност. Обучение в медиация (посредничество) при решаване на конфликти (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови дискусии и прилагане на разнообразни интерактивни обучителни техники). Лекция – 30. Работа по казус в малки групи – 60.
13:30 – 16:00	Човешката личност през 21. век. Уважение към човешките права и приемане на различността. Практически измерения на толерантността към човешката личност в училищната среда. Различията между хората: етносите и културите на земята (в Европа) през 21. век - богатството на човечеството. Възможностите на изкуството, за да се оцени приносът на различните култури – обучения, комбинирани с арт занимания (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови дискусии и прилагане

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
 1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

	на разнообразни интерактивни обучителни техники). Групова дискусия по темата в зала – 45. Представяне на опит/ добри практики с арт занимания в малки групи – 75.
16:30 – 18:00	Дискусионен форум Представяне на резултатите от работа в малки групи – 30. Обсъждане на възможностите за приложение на споделения опит в училище – 45. Оценка на деня – 15.
Трети ден	
9:00 – 10:30	Хората с физически и психически увреждания – да се поставим на тяхно място: Стимулиране на взаимната солидарност и приемане на общността. Всеки може да бъде полезен: истории на личности, постигнали успешна реализация и с принос към обществото, независимо от уврежданията си (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови дискусии и прилагане на разнообразни интерактивни обучителни техники). Упражнение за загряване – 5. Споделяне на истории за успешни личности – 65. Обсъждане – 20.
11:00 – 12:30	Заклучителна обобщаваща дискусия. Разработване на индивидуални планове за прилагане на резултатите от обучението – 15.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

	Разработване на екипни планове – 25. Представяне и обсъждане на плановете – 35. Оценка на обучението – 15.
--	--

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

ПРОГРАМА за участниците

Първи ден	
13:00 – 13:30	Регистрация на участниците. Раздаване на подготвените учебни материали и анкетните карти.
13:30 – 4:30	Откриване на обучението, представяне на проекта от екипа на ЦОИДУЕМ. Популяризиране на опита на датските партньори.
14:30 – 16:30	Развитие на комуникацията между училище, семейство и местна общност за изграждане на нагласа към толерантност. Развитие на толерантността в училище чрез осъществяване на съвместни дейности и проекти между родители, учители и ученици. Модели на съвместни дейности (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови дискусии и прилагане на разнообразни интерактивни учебни техники).
16:30 – 17:00	Кафе – пауза.
17:00 – 18:00	Умения за водене на диалог: приемане на различните мнения и възгледи. Плурализъм на знанията и образователните подходи (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови дискусии и прилагане на разнообразни интерактивни учебни техники).
Втори ден	
9:00 – 10:30	Обмен на опит и добри практики за справяне с проявите на нетолерантност в училище. Подходи и начини за създаване на толерантна среда в чуждестранни (или в Европейски) образователни системи - в това число и методът Human rights based approach (HRBA) на лектори от Дания за обмяна на междуучилищен и международен опит (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови дискусии и прилагане на разнообразни

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

	интерактивни обучителни техники).
10:30 – 11:00	Кафе – пауза.
11:00 – 12:30	Превенция на нетолерантността чрез подобряване на микроклимата и психоемоционалната атмосфера в училище. Развитие на уменията за справяне с различни видове нетолерантност. Обучение в медиация (посредничество) при решаване на конфликти (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови дискусии и прилагане на разнообразни интерактивни обучителни техники).
12:30 – 13:30	Обедна почивка.
13:30 – 16:00	Човешката личност през 21. век. Уважение към човешките права и приемане на различността. Практически измерения на толерантността към човешката личност в училищната среда. Различията между хората: етносите и културите на земята (в Европа) през 21.век - богатството на човечеството. Възможностите на изкуството, за да се оцени приносът на различните култури – обучения, комбинирани с арт занимания (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови дискусии и прилагане на разнообразни интерактивни обучителни техники).
16:00 – 16:30	Кафе – пауза.
16:30 – 18:00	Дискусионен форум.
Трети ден	
9:00 – 10:30	Хората с физически и психически увреждания – да се поставим на тяхно място: стимулиране на взаимната солидарност и приемане на общността. Всеки може да бъде полезен: истории на личности, постигнали успешна реализация и принос към обществото, независимо от уврежданията си (включително представяне на добри практики, ролеви игри, групови

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

	дискусии и прилагане на разнообразни интерактивни обучителни техники).
10:30 – 11:00	Кафе – пауза.
11:00 – 12:30	Заклучителна обобщаваща дискусия.
12:30	Отпътуване.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

ВЪВЕДЕНИЕ

Има различни причини за прояви на нетолерантност, както има и различни видове нетолерантност. Тук накратко ще разгледаме четири аспекта на прояви на нетолерантност:

- Психологически черти на личността;
- Психо-физиологично състояние;
- Социален опит;
- Култура.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Като често срещан пример за нетолерантност можем да вземем отношението на мъжете шофьори в България към жените шофьори. Много мъже са склонни да преувеличават „недостатъците“ на „стила на каране на жените“ и напълно пренебрегват факта, че жените причиняват в пъти по-малко инциденти с автомобили. По-склонни към нетолерантност спрямо „женското каране“ са мъжете с висока степен на „избягване на несигурност“¹ или крайни интроверти², които са и по-консервативни в ежедневно си поведение – „жена в автомобил седи само отзад“. По-нетолерантни мъжете са и тогава, когато са изтощени или много стресирани. По-нетолерантни са мъже, които имат негативни преживявания с жени зад волана. И накрая, по-нетолерантни са мъжете от култури с висока ориентация към „избягване на несигурност“.

Чисто *психологическата основа* на някои прояви на нетолерантност е желанието да се избягва несигурност.³

Редица изследвания доказват връзка, макар и сравнително слаба, между консерватизма и психологическата черта избягване на несигурност.⁴ Без да абсолютизираме връзката и при доста грубо обобщение, консервативните политически възгледи са по-нетолерантни спрямо малцинствени групи.

Психо-физиологичното състояние също оказва влияние на нашите реакции – доколко те изразяват нашата нетолерантност. Когато сме уморени, стресирани или се чувстваме

¹ Измерено в личностния въпросник «голямата петорка»

² Измерено с личностовия въпросник на Ханс Айзенк

³ http://www.berkeley.edu/news/media/releases/2003/07/22_politics.shtml

⁴ <http://www.sciencedaily.com/releases/2010/06/100609111312.htm>;
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3809096/>; Personality and Politics: Values, Traits, and Political Choice

Author(s): Gian Vittorio Caprara, Shalom Schwartz, Cristina Capanna, Michele Vecchione, Claudio Barbaranelli; Source: Political Psychology, Vol. 27, No. 1 (Feb., 2006), pp. 1-28; Published by: International Society of Political Psychology; Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3792381>

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

заплашени, тогава нашите реакции се предизвикват от много по-малки от обикновеното дразнители и са много по-бурни. Например - съвсем невинно закъсняване с 2-3 секунди на светофар води до продължително натискане на клаксона, гневни физиономии и непристойно жестикулиране към шофьора в друг автомобил.

Социалният аспект на нетолерантността включва ограничени лични (или на референтни лица) преживявания, които водят до обобщения и формиране на стереотипи. Ако сте имали неприятни преживявания с посещаване на болница, особено случай на лекарска небрежност, е много вероятно да формирате негативен стереотип „всички лекари са ... подкупни, безотговорни, безсърдечни и т.н“.

Има и културен аспект на нетолерантността. Една от чертите на националните култури според Геерт Хофстеде е „Избягване на несигурността“ наред с властово разстояние, индивидуализъм/колективизъм, мъжественост/женственост и дългосрочна ориентация. Обществата, ориентирани към избягване на несигурността, са по-нетолерантни към различията, новото и разнообразието на ниво практики и ритуали. Отново не бива да се абсолютизира връзката между културната ориентация на обществото и конкретните прояви на нетолерантност. България например, има резултат 85 по скалата при 45 за САЩ.⁵ Това частично обяснява негативната нагласа, с която обществото реагира на чуждите емигранти, например кампанията около сирийските бежанци през 2103 г.⁶

Описание на дименсията в модела на Хеерт Хофстеде за културите

Избягване на НЕСИГУРНОСТТА (неопределеността). Избягването на неопределеността може да се дефинира като *«степенна, до която членовете на една култура се чувстват застрашени от несигурни или непознати ситуации»*. Това усещане, освен другите си форми, се изразява в нервен стрес и в нуждата от предвидимост - потребност от писани и неписани правила".

България е по-скоро със *силен стремеж към избягване на несигурността*.

⁵ С най-висок показател по тази дименсия са Гърция 112, Гватемала 101, Уругвай 100, Русия 95 и Салвадор 94, а с най-ниски Сингапур 8, Хонг Конг 29, Китай 30 и Великобритания 35.

⁶ <https://www.facebook.com/humanitarian.aid.bg>

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Ключови различия между обществата със слабо и силно избягване на неопределеността

Слабо избягване на неопределеността	Силно избягване на неопределеността
Несигурността е нормална характеристика на живота и той се приема всеки ден такъв какъвто е.	Присъщата на живота несигурност се усеща като постоянна заплаха, с която трябва да се бориш.
Ниско ниво на стрес; субективно усещане за благоденствие.	Високо ниво на стрес; субективно усещане за тревожност.
Агресията и емоциите не бива да се показват.	Агресията и емоциите могат да се проявяват в подходящ момент и на подходящо място.
Спокойствие при неясни ситуации и непознати рискове.	Приемане на познатия риск; страх от неясни ситуации и непознати рискове.
Свободни правила за децата относно това кое е мръсно и табу.	Строги правила за децата относно това кое е мръсно и табу.
Различното е забавно.	Различното е опасно.
Учениците се чувстват удобно в отворени учебни ситуации и се интересуват от добрата дискусия.	Учениците се чувстват удобно в структурирани учебни ситуации и се интересуват от верния отговор.
Учителите могат да казват: "Не зная".	Учителите би трябвало да знаят всички отговори.
Не са нужни повече правила от абсолютно наложителното.	Емоционална потребност от правила, дори ако са неприложими.
Времето е ориентационна рамка.	Времето е пари.
Чувство за спокойствие при бездействие; усиlena работа само когато се налага.	Емоционална потребност да си зает; вътрешна потребност за усиlena работа.
Точността трябва да се учи.	Точността е естествена характеристика.
Понасяне на нови или нестандартни идеи и поведение.	Потискане на нестандартни идеи и поведение; съпротива към нововъведенията.
Мотивиране чрез постижение и зачитане или принадлежност.	Мотивиране чрез сигурност и зачитане или принадлежност.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Психологически нагласи

В психологическата литература нагласите се описват като съставени от три компонента – познавателен, емоционален и поведенчески.

Ето едно определение.⁷ „Нагласите могат да бъдат определени като афективни чувства на харесване или не на даден обект (който в общи линии би могъл да бъде всичко), които влияят на поведението. Както ги описва Don Forsyth в своя учебник (Our Social World) една нагласа не е чувство, знание или форма на поведение, а съчетава и трите компонента в „интегрирана система афект-познание-поведение.“ Това значи, че нагласите се състоят от три компонента, които си влияят един на друг. Ако се промени един от компонентите, това влияе на цялостната структура на нагласата. В допълнение всеки компонент влияе не само на системата, но и на другите два. Макар много хора да смятат, че нагласите са доста прости (или харесваш нещо, или не), виждате, че нагласите са доста сложни и динамични.”⁸

Стереотипи

Стереотипите в известна степен се формират, за да ни помогнат да се справим със сложността на света. Една от «психологическите грешки», която всички хора правят, е да описват причините в поведението на другите по-скоро с черти на личността (той си е такъв), а собственото си поведение обясняваме с обстоятелствата (и аз не знам какво ми става в момента). Колкото по-далечна или чужда е една група хора за нас, толкова сме по-склонни да я описваме със стереотипи.

⁷ <http://www.alleydog.com/glossary/definition.php?term=Attitudes>

⁸ За повече информация за нагласите и как могат да се променят в обучение виж приложение 2.

ЦОИДУЕМ

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

Повечето хора са свикнали да мислят и възприемат чуждите социални групи или общности като хомогенни, лишени от разнообразие. Например слагат всички роми под един знаменател. А реалността е друга – има най-малко 17 ясно отличими групи роми в България, които се различават по външен вид, обичаи, религия и др. Има не само голямо разделение между мюсюлмани на сунити и шиити, но и безбройни секти и течения в тази религия, изповядвана от над милиард души. Католическата църква не е една йерархична централизирана структура с папа, който нарежда на всички, а много широка и разнообразна коалиция от ордени, течения и регионални институции. Над милиард и триста милиона души, които живеят в Индия, говорят най-малко 17 различни езика, има 5-6 основни религии и безброй секти, регионалните и географските различия са не по-малки от тези в целия субконтинент Европа.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Що е то стереотипи и предразсъдъци ?!⁹

Стереотипът е опростена и стандартизирана представа или мисловен образ, често споделян от определена група от хора по отношение на друга група от хора. Стереотипите могат да изграждат позитивен или негативен образ и обикновено представляват изказване на генерално мнение, основаващо се на минимално или ограничено познаване на определена група от хора.

Важно е да се отбележи, че такава група може да не съществува реално, а само в нашите представи! И хората, които мислено вкарваме в някаква група, изобщо не подозират, че са в нея. Стереотипите са онези допускания, които заварваме в културата и приемаме на доверие, и които рядко подлагаме на съмнение, защото ни помагат да мислим и да се ориентираме в света с минимално усилие.

Когато на базата на стереотипи се дава отрицателна оценка за цяла група хора, това е предразсъдък. Предразсъдък е не само мнение или вярване, но и отношението, което тези предварителни представи диктуват.

Когато поради предразсъдъци някой действа по определен начин спрямо група или човек, които попадат в стереотипа, тогава говорим за дискриминация. Дискриминацията се проявява в случаи, в които човек бива третиран по-неблагоприятно в сравнение с друг човек.

Какво кара един човек да пренебрегва или малтретира други заради това, че са по-различни?!

1. Категоризация - всички хора сме склонни да категоризираме света около нас, за да може, подреждайки го в категории, да го разбираме и да го управляваме по-добре. Например, какъв образ ти идва на ум, когато чуеш „счетоводител“, „адвокат“ или „зидар“? Проблемът е, че социалната класификация прави така, че се преувеличават разликите между групите и ние ги виждаме като много хомогенни вътре в себе си - така че всички членове на една група да ни изглеждат еднакви.

⁹ Ваня Нотева, Общувай активно, не мисли стереотипно, (наръчник за разчупване на стереотипите).

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

2. Стереотипи - те надхвърлят самата категоризация и включват личностни черти, емоции, хобита, вкусове и др. характеристики, за които се смята, че са общи за членовете на групата. Информацията, съдържаща се в стереотип, е следната:

Грешна информация - стереотипите за хомосексуалистите например определят като женствени мъжете, мъжествени жените;

Точна информация, но преувеличена - мъжете например наистина са по-агресивни от жените, но тези разлики са много малки и се срещат само при физическата агресия;

Така или иначе фактите и хората доказват, че стереотипите не са издържана истина, а обратното – изкривена представа за истината. Един от най-добрите рапъри например е бял – Еминем, най-известният голф играч е черен – Тайгър Уудс, а най-високият баскетболист в NBA е Яо Минг, който е китаец.

Как се изграждат стереотипите?!

1. От личен опит:

Как от личния си опит можем да развием погрешни представи?

_ като съзнанието ни установява илюзорна взаимовръзка между някои фактори. Когато две отличителни черти попаднат на едно място, са склонни да се сдружават. Ако видим някои чернокожи имигранти да извършват престъпни действия, ние ще обърнем повече внимание на тази информация и ще можем да заключим, че престъпността е по-висока сред чернокожите имигранти. Така отдаваме по-малко внимание на друга информация, която противоречи на тази идея, но не е толкова видима като цвета на кожата и престъпните действия.

_ ориентирайки се по социалните роли, разпределени в обществото - повечето хора формират впечатленията си за други лица, като наблюдават поведението им и професията им. Понякога тази професия е възложена от обществото. От дълго време то е отреждало на жените да се грижат за други хора или за домакинството, или изобщо ги е поставяло в подчинено положение. Тази визия може да навреди на някоя служителка, която се опитва да напредне в кариерата.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

__ страх от неизвестното - когато хората напуснат своята група, те влизат в една непозната зона, формирана от неизвестни групи. Това може да ги накара да се чувстват несигурни, тревожни и дори да провокира отвращение. Незнанието какво да правят, какво да кажат и как да реагират на друг, често води до скованост и чувство на неудовлетвореност. Всъщност често стереотипите отразяват емоциите на предубедените. Който се страхува например може да види непознатите като враждебни.

2. Научаваме стереотипите от хората около нас:

Освен че можем да създаваме погрешни представи и да обобщаваме цели групи от хора в тях, ние приемаме и създадените от други хора стереотипи – от своите родители, учители, връстници, медии и др. Не е необходимо родителите да преподават на децата си пряко как да мразят, често е достатъчно просто да подхвърлят уронващи коментари или шеги по адрес на една определена група, предизвиквайки съучастнически смях и одобрение.

Каква е ролята на стереотипите и защо са толкова устойчиви ?!

1. Повишаване на самочувствието - една от функциите му е да накара хората да се чувстват добре в сравнение с групата, която считат за по-нисша или по-малко компетентна. Склонни сме да мислим, че нашата група е уникална и надценяваме положителните си качества (ние сме най-умните, най-чистите, най-честните и др.). А отрицателните характеристики сме склонни да възприемаме като нещо, което всеки има (ако крадем и си мислим, че всички крадат, ние смятаме, че сме по-малко крадци).

2. Дискриминацията може да облагодетелства дискриминиращите - да се пречи например на достъпа на жените до високо платена работа, освобождава работни места за мъже и така им дава силата да са тези, които печелят парите.

3. Отдаваме повече внимание на това, което потвърждава нашето становище - колкото по-силно поддържа един стереотип, толкова повече сме склонни да забялаваме и запомняме информацията, която го подкрепя, което на свой ред го прави по-силен. Човек, който си мисли, че гейовете са женствени, е склонен да се съсредоточи само върху тези, чиито външен вид подкрепя теорията му, докато на останалите няма да обърне внимание.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

4. Измисляме обяснения за информацията, която е в противоречие с нашите виждания - може да запази предразсъдъците си дори пред доказателства, които ги опровергават.

5. Предположението, че светът е справедлив: всеки получава това, което заслужава - хората, които вярват в това, се чувстват спокойни, че живеят в свят, в който просто лоши хора получават лоши неща и добрите хора получават добри неща.

6. Самосбъдващо се пророчество - хората не само избират поведението си, съгласно стереотип, но може и да го предизвикват. Инструктор, който мисли, че жените са лоши шофьори може да се държи с тях по начин, който да подкопае тяхната ефективност. Когато подаряваме кукла на момиченце и камионче на момченце, ние всъщност им представяме стереотипа, с който очакваме от тях да се съгласят и след това лесно можем да мислим, че момчетата предпочитат кукли, а момчетата – коли.

Да преодолеем стереотипите!

Какво можеш да направиш за борба с предразсъдъците?

- Открий и си признай собствените предразсъдъци. Говори с други хора, за да ги откриеш. Какви ползи ти е носила дискриминацията? Ако някога си бил/а дискриминиран/а, какво е чувството?

- Противопоставяй се активно на предубедените вярвания. Давай си сметка какво те кара да мислиш така? Колко хора, принадлежащи към стереотипизираната група познаваш? Не забравяйте, че повечето стереотипи са неверни или преувеличени. Намерете информацията, която показва дали са истина или не.

- Поддържай контакти с членовете на дискриминирани групи. Потърси общото помежду ви, участвайте в общи проекти, научи повече за групата и за фалшивите убеждения, които съществуват за нея.

- Давай си сметка за това, което си мислиш за други групи. Какво мислиш за циганите, гейовете, лесбийките, чернокожите, имигрантите, хората с вируса на СПИН, хората с увреждания, психичноболните?

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

- Приемай тези, които са различни, защото така няма опасност да ги използваш за изкуствено повдигане на самочувствието си.
- Не е задължително да действаш бързо - необходимостта да знаеш как да действаш и да реагираш бързо в дадена ситуация и невъзможността да се признае несигурност са свързани с предразсъдъчно поведение. Ако се страхуваш да бъдеш нерешителен, лесно може да се оставиш на първото нещо, което изникне в съзнанието ти, а то обикновено е стереотип, научен в детството и автоматизиран.
- Развий способността си за съпричастност. Това означава да можеш да се поставиш на мястото на другия и да знаеш какво чувства.
- Цени разнообразието във всички негови форми. Разбери, че колкото по-разнообразна е средата ти, толкова по-голяма ще е и способността ти да твориш. Това е възможност да разшириш своите знания. Възползвай се от възможността да почерпиш от мъдростта на различни култури. Увеличи свободата си, като откажеш да се съобразяваш с отредените, съгласно стереотипи, роли.
- Приеми, че няма да можеш разбереш всичко или да обясниш всичко. Всяка група има своите обичаи. Помисли си, че може би има някой, който не разбира как ти си способен да си направиш дупки в ушите само за да получиш едно украшение. Няма нужда да се разбира, просто го приемаш.
- Да не си мълчим пред дискриминиращи коментари или шеги. Покажи, че не са ти приятни подобни коментари.
- Не подкрепяй, нито си давай парите на организации, които не зачитат правата на човека.

Някои от най-разпространените стереотипи в България:

(според ученици между 9-и и 11-и клас, участвали)

Изброените примери са споделени като готови конструкции, но всеки от тях има своята аргументация, която го прави нелогичен и неправдоподобен. Сами по себе си тези стереотипи звучат много по-несериозно и комично, отколкото като резултат от личен опит и позиция.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ЦОИДУЕМ

дипч

- _ Американците са глупави и дебели.
- _ Германците са хладни и пресметливи.
- _ Циганите крадат и миришат лошо.
- _ Виетнамците ядат кучета.
- _ Рускините са леки жени.
- _ Хората, които слушат метъл, са зли.
- _ Хората, които ходят на планина, са хипари, а хипарите са сектанти.
- _ Който кара черен джип, е мутра.
- _ Който кара голф, е от Перник.
- _ Хората, които слушат попфолк са чалгаджии.
- _ Хората с много татуировки и обеци са наркомани.
- _ Момичетата, които се „кипрат“, са повърхностни.
- _ Който се облича с маркови дрехи, е готин.
- _ Спортистите са неграмотни.
- _ Всички футболисти ходят с фолкпевици.
- _ Шофьорите на маршрутки са най-лошите шофьори.
- _ Отличниците са зубъри и са скучни.
- _ Учителите мразят учениците.
- _ Учениците с ниски оценки са „пропаднители“.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ЦОИДУЕМ

ДИПЧ

- _ Младежите, които ходят на кино с майките си, не са готини.
- _ Възрастните хора не разбират от компютри.
- _ Хората, които демонстрират високо самочувствие, са комплексари.
- _ Хората, които демонстрират ниско самочувствие, са комплексари.
- _ Децата на разведени родители са егоисти.
- _ Децата, израснали в социални домове, не стават за нищо.
- _ Всички политици са корумпирани.
- _ Жените са лоши шофьори.
- _ Блондинките са с нисък интелект.
- _ Хората с увреждания са неспособни да участват пълноценно в живота.

Как да се чувстваме по-добре в своята общност и да допринесем за нейното подобряване?

Стереотипите са способни да замъглят представите на хората за реалния свят, да поставят прегради пред нас, да ни ограничават в мисленето, да ни поставят на едно място без шанс за развитие. Стереотипното мислене убива представата ни за това, което ни заобикаля, и така до момента, в който съвсем започнем да губим представа за хората като цяло. Просто спираме да виждаме истинските лица на тези, които стоят пред нас. Ако се откажем от готовите и заклеямени схващания и се поровим за повече информация в името на аргументите за личната си позиция, ще открием, че светът е много по-пъстр, отколкото сме предполагали.

За да направим света около нас самите едно по-добро място, е необходимо да сме готови да го опознаем и приемем. С опознаването ще видим и неща, които няма да ни харесат. Ако само изказваме недоволство от това или се оплакваме на приятелите си, нищо не би се променило. Но ако привлечем същите тези приятели за свои съмишленици и направим опит да подобрим недостатъците на заобикалящата ни среда, биха се променили много неща. Бихме разбрали, че качеството на нашия живот зависи от нас самите, от нашите действия, а не от нашите

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

коментари. Първата крачка води след себе си и втора и трета, а всяка от тях ни прави по-уверени и по-креативни по пътя към собственото ни благополучие.

Някои идеи за младежки дейности:

- _ създаване на дискуссионни клубове в училищата, за да бъдат идентифицирани проблемите на учениците;
- _ инициране на акции и мероприятия за подобряване на средата и подпомагане на нуждаещите се;
- _ повишаване на информираността сред младите;
- _ застъпничество за уязвимите групи хора;
- _ участие в младежки инициативи на неправителствени организации;
- _ участие в межкултурни срещи и обмени;
- _ подготовка на проекти, с които да реализирате идеите си;

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ЦОИДУЕМ

ДИПЧ

_ развиване на странични интереси и таланти;

_ и много други...

Промяна на нагласите чрез преживяване

Изследване показва, че взаимодействието с различни от нас хора и съвместните преживявания с тях повишава толерантността.¹⁰ Изследователите започват с хипотезата, че при равен статус взаимодействието в група с различни от нас повишава толерантността. Над сто млади мъже, повечето бели, са разпределени случайно в няколко работни групи, които участват в две или три седмици летни лагери – аутуърд баунд. В първите групи контролни, има само бели мъже. Във вторите групи, експериментални, има поне трима афроамериканци. Няколко месеца след лагера са проведени интервюта с участниците и групите, в които е имало представители на малцинство, са отчели по-виски нива на толерантност.

1. Упражнение

АСОЦИАЦИИ С ТОЛЕРАНТНОСТ

Цел на упражнението: да въведе участниците в темата за толерантността

Необходими материали: флипчарт и маркери, бели листа и химикали

Времетраене: 15-20 минути

Ресурси: флипчарт, маркери, листа за писане и химикали за участниците

Стъпки:

¹⁰ Tolerance and the Contact Hypothesis: A Field Experiment, Donald P. Green and Janelle S. Wong, in [The Political Psychology of Democratic Citizenship](http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195335453.003.0010), <http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195335453.003.0010>

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г.Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

1. Всеки от групата казва каква му е първата асоциация, когато чуе думата толерантност, а водещият ги записва на флипчарт.
2. Подчертават се сходните асоциации; очертават се категории, ако има такива.
3. Чете се определението за толерантност от речника.
4. Коментират се различните значения на думата в ежедневието.

Упражнение 2

ВСИЧКИ СА ...

Цел на упражнението: да помогне на участниците да осъзнаят своите предразсъдъци и стереотипи...

Необходими материали: флипчарт и маркери, бели листа и химикали.

Времетраене: 20-30.

Ресурси: флипчарт, маркери, листа за писане и химикали за участниците

Стъпки:

1. Водещият записва 5 варианта на твърдението «всички са ...» за различни категории като последната категория са учителите. Например, политици, полицаи, библиотекари, лекари и учители. (Мъже, жени, блондинки, спортисти, учители).
2. Всеки от участниците самостоятелно довършва всяко от твърденията на лист.
3. Участниците четат твърденията по категории и водещият ги записва.
4. Проверява се фактологичната точност на различните твърдения.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

5. Обсъждане: имаме ли стереотипи, стереотипите могат да са положителни и отрицателни, има ли връзка между стереотипите ни и доколко познаваме/чувстваме близка дадена група хора.

Упражнение

НЕТОЛЕРАНТНОСТТА В УЧИЛИЩНОТО НИ ЕЖЕДНЕВИЕ

Цел на упражнението: да засили мотивацията на участниците.

Необходими материали: флипчарт и маркери, бели листа и химикали.

Времетраене: 30-70 минути.

Ресурси: флипчарт, маркери, листа за писане и химикали за участниците.

Стъпки:

1. Всеки от участниците записва на отделен малък лист един до три примера/предизвикателства, свързани с нетолерантност.
2. Участниците четат проблемите (предизвикателствата) и водещият ги поставя на флипчарта.
3. Сходните проблеми/предизвикателства се подреждат по категории.
4. Категориите се оценяват от участниците по важност.
5. Обсъждане/Изводи: кои са основните проблеми/предизвикателства в ежедневието ни?

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

ТЕМА 1

Развитие на комуникацията между училище, семейство и местна общност за изграждане на нагласа към толерантност. Развитие на толерантността в училище чрез осъществяване на съвместни дейности и проекти между родители, учители и ученици. Модели на съвместни дейности.

Както беше посочено във въведението, създаването на толерантна среда изисква взаимодействие между учители, родители и ученици. Съвместните дейности в много висока степен повишават доверието между групите, поддържат мотивацията за подкрепа на толерантността и развиват необходимите социални умения.

В българските училища им многогодишна традиция за съвместни дейности – честване на празници, културни и спортни събития, акции по благоустрояване на училището и други.

Личното преживяване може трайно да промени нагласите и възгледите на хората. Един от начините е представяне на филм, свързан с личното преживяване на дискриминацията и как това променя нагласите на децата.¹¹

¹¹ Видео с български субтитри за световноизвестния експеримент на начална учителка, която демонстрира на децата прояви на расизъм като ги разделя на „синеоки“ и „кафявооки.“ <http://vbox7.com/play:6308bef594>

ДИПЧ

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г.Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ЦОИДУЕМ

Упражнение след филма

1. Спомнете си случаи, в които към вас са се отнасяли несправедливо само защото принадлежите към определена група – българи, политическа партия, пол, населено място и др.
2. Споделете опита си в групата.

Примери за добри практики от различни страни в сферата на толерантността могат да се намерят в издание на Датския институт по правата на човека и Комисията за защита от дискриминация.¹²

Най-добрият вариант в съвместните проекти е да се спазват принципите за партньорство:

1. Равнопоставеност.
2. Редовен диалог.
3. Съвместно формулиране на цели.

¹² http://kzd-nondiscrimination.com/proektuchilista/Best_practices_catalogue_BG.pdf

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

4. Справедливо разпределение на дейности, задачи и отговорности.
5. Уважение и разбиране към интересите и проблемите на другата страна.
6. Съвместна оценка на резултатите

Упражнение

ИЗБОР НА ВАЖЕН И РЕШИМ ПРОБЛЕМ

Процедура, автор: Никола Йорданов

Използва се при групи, които или не се познават, или нямат ясна структура/йерархия и екипен капацитет за планиране.

Целта на тази процедура е да избере проблем, който е едновременно достатъчно важен и разрешим. Ако проблемът е твърде лесен за решаване и тривиален, той няма да ангажира групата. Ако проблемът е много важен, но решаването му почти не зависи от членовете на групата/общността, тогава има вероятност те да се обезверят и да се откажат. Ако се започне със средно важен, но решим проблем, успехът в работата по него ще послужи като енергия за насочване към следващото предизвикателство.

Техниката е подходяща за групи от 4-12 души. Над 12 души времето за поставяне на точките и изчисляване става доста дълго и се губи енергията на групата. В такива случаи се препоръчва разделяне на групата на подгрупи.

Стъпка 1: Съставяне на списък от проблеми

Процедурата е подобна на мозъчна атака, но работим с реални проблеми/предизвикателства, без да насърчаваме „странни, но оригинални идеи“. Добре е да се има предвид и „предизвикателство“ (създаване на нещо ново, подобряване на настоящото състояние, дори и сам по себе си проблемът да не съществува)!

Всеки от групата има право да предложи по един проблем, водещият ги записва и списъкът продължава, докато се изчерпят всички предложения.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Стъпка 2: Изясняване на проблемите/предизвикателствата и обединяване/ разделяне, ако е необходимо.

С уточняващи въпроси водещият изяснява дали някои проблеми не се припокриват (и точките за тях биха се увеличили, ако са на едно място), или пък даден проблем трябва да се раздели на две части, понеже включва два различни аспекта (и някои избират единия от тях, но не искат да изберат другия).

Стъпка 3: Поставяне на тежести за важност.

Водещият очертава границите между проблемите с линии, за да има място, където всеки да поставя точките. Насърчават се участниците да поставят точки по няколко наведнъж, за да не се губи много време.

Всеки от участниците поставя на всеки от проблемите/ предизвикателствата точки от 1 до 3. Едно е за маловажен проблем, две за средно важен и три за много важен. Добре е всеки от участниците да оцени всеки проблем, за да не се получи изкривяване на картината – всички точки да отидат в проблеми, които са важни, но на втора стъпка се оказват нерешими.

Стъпка 4: Поставяне на тежести за решимост.

Ясно се подчертава разликата между важност и решимост. 3 се поставя на проблем, който групата може да реши изцяло със собствени ресурси и мандат (можем да въведем система на редовен обмен на информация между нас самите). 2 се поставя на проблеми, които до голяма степен зависят от нас, но е необходимо да се ангажира и някой друг (можем да съберем пари за детска площадка и да я направим, но ни трябва и разрешение на кмета или общинския съвет). 1 се поставя на проблеми, чието решаване реално не можем да повлияем по никакъв начин (конфликта в Близкия изток например).

Стъпка 4: Изчисляване на тежестите и умножение.

Добре е водещият да ангажира членове на групата да помагат при изчислението, за да не загуби интереса и енергията им, но трябва да внимава и да контролира точността на работата. Важността на един проблем е равна на сбора от отделните тежести – например 221332 е 13,

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

111111 е 6, а 333333 е 18. С маркер и заграждане/„повдигане” ясно се обозначават отделно важността и отделно решимостта на всеки проблем, а после тези две стойности се умножават. Стойностите се умножават, а не се събират – за да се получи по-голяма разлика в крайните оценки на проблемите. Ако разликата в крайните стойности е само няколко точки, групата е склонна да пренебрегне резултата.

Средно важен проблем със средна решимост при сбор дава колкото важен, но трудно решим проблем: $13+13=26$ и $18+6=24$. При умножението разликата в крайния резултат е доста по-голяма - $18 \times 6 = 108$ и $13 \times 13 = 169$.

Стъпка 5: Избор на проблем

На практика винаги се открояват 2-3 проблема, за които групата като цяло е съгласна, че са достатъчно важни и същевременно решими.

На този етап е добре да се провери дали всеки от проблемите е достатъчно значим за всяка подгрупа – ученици, родители и учители.

Проблем	Важност	Решимост	Краен резултат
Обмен на информация помежду ни	$212121=9$	$333333=18$	162
Изграждане на детска/спортна площадка	$221332=13$	$222332=14$	182
Празник на културите	$223313=14$	$333333=18$	252
Цялостен ремонт на училището	$333333=18$	111111	108

Използвана литература:

Херт Ян Хофстеде, Пол Б. Пидърсън, Хеерт Хофстеде, „Изследване на културата”, Класика и стил, 2003

Хеерт Хофстеде, „Култури и организации,” Класика и стил, 2001

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

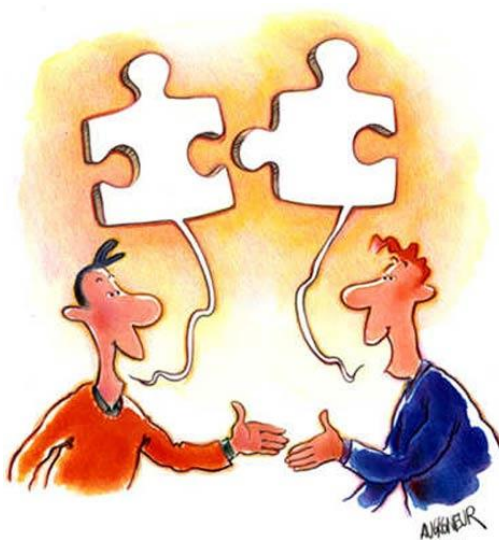
Фонс Тромпенаарс и Чарлз Хампдън-Търнър, „Да се носиш по вълните на културата,” Класика и стил, 2004

М. Аргайл и М. Хендерсън, „Анатомия на човешките отношения”, Наука и изкуство, 1989

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

ТЕМА 2

Умения за водене на диалог: приемане на различните мнения и възгледи. Плурализъм на знанията и образователните подходи

Умения за диалог

Общуването е комплексен процес, чрез който хората споделят чувства, обменят мисли и идеи.

Комуникативните умения включват в себе си различни средства, с помощта на които човек по-ефективно влиза в контакт с другите. Това са уменията, чрез които можем открито и смело да изказваме своите чувства и желания, да обменяме опит и да се споразумяваме. В най-общ смисъл комуникацията може да се дефинира като предаване на информация и разбиране чрез употреба на общи символи.

Комуникативните умения включват различни вербални и невербални техники.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Ефективна комуникация – бариери и преодоляването им

1. Бариери пред ефективната комуникация

- Информационно претоварване – реакции:
 - Изпускане на информация
 - Погрешно интерпретиране
 - Филтриране
- Стереотипи или предварителни негативни нагласи
- Вътрешно групов език
- Различия в статуса
- Времеви затруднения

2. Начини за преодоляване на бариерите - умението да слушаме

Ако искаме другите да ни чуят, разберат и оценят, най-напред ние трябва да ги изслушаме. За да спечелим събеседника си, трябва да му дадем цялото си внимание, като го слушаме активно.

Активното слушане има за цел да подкрепи страната, която изслушваме, да увери събеседника, че го слушаме внимателно и че сме готови да му помогнем. Това е начин да изразим емпатия и да осигурим огледало на събеседника, в което той да се види по-ясно, а ние по-точно да схванем смисъла на казаното. Това може да стане чрез:

- Невербални техники – кимане, жест, поглед и др.
- Вербални техники – кратък преразказ на чутото, задаване на въпроси, преформулиране и др.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

При активното слушане:

- Внимаваме за това, което говорещият иска да каже и се опитваме да го разберем.
- Насочваме цялото си внимание към говорещия.
- Проверяваме това, което сме чули, за да видим дали сме схванали правилно и да дадем възможност на говорещия да разбере, че действително сме го чули.
- Не изразяваме съгласие или несъгласие.

Невербални техники

Множество изследвания са установили (А. Barbour, автор на LouderThanWords: Nonverbal Communication), че по време на комуникацията човек възприема информацията в следното съотношение: език на движението на тялото (изражение на лицето, поза, жестове, и т.н.) - 55%, характеристики на гласа (интонация, височина, ритъм, тембър, и т.н.) - 38%, думи - 7%.¹³

¹³ Ако се съмнявате в процентите, помислете как бихте изтълкували едно и също изречение «Петрова, бихте ли излезли в коридора, ако обичате?» казано от: маскиран полицаи от специалните част, директорката, чистачката или дете от 1-ви клас.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

1. Невербална комуникация

За целите на настоящото изложение, подобно на по-голямата част от авторите по темата, ще използваме понятието „невербална комуникация“, като обобщаващо за езика на тялото и характеристиките на гласа.

Невербалната комуникация се проявява в:

- лицеви експресии,
- жестове,
- тон и височина на гласа,
- поглед,
- движения на тялото,
- поза,

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

- начин на обличане,
- докосване,
- физическо разстояние между изпращача и получателя.

2. Жестове в контекст

Освен че трябва да се следят целите жестове и снопове, трябва да се внимава дали има съответствие между словото и движенията на тялото. Всички жестове трябва да бъдат тълкувани съобразно контекста на ситуацията, в която се използват.

Редица изследвания установяват, че от цялата информация, която получава човешкият мозък, 87% постъпва през очите, 9% - през ушите и 4% посредством другите усещания.

За да се постигне и поддържа максимален контрол над погледа на събеседника, трябва да се използва молив, писалка или показалка, с които да се показва нагледния материал, като същевременно се описва словесно. Това привлича като с магнит очите на другия човек, главата му се вдига, погледът му се отправя към лицето на събеседника и така той вече и вижда, и чува онова, което му се говори, а по такъв начин в мозъка му постъпва максимална част от посланието.

3. Уеднаквяване

Склонни сме да харесваме хора, които приличат на нас. Ние ги харесваме – те ни харесват.

Умението да установяваме разбирателство може да ви послужи много добре в изграждането на доверие и управление на процеса на комуникация.

Области на уеднаквяване:

- Физиологично уеднаквяване – по поза и движение на тялото. Можете например:

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

- Да седите или да стоите горе-долу по същия начин, да изправите гърба си като човека отсреща или да наклоните глава като него.
- Да скръстите или не ръце, да кръстосате крака и изобщо да повтаряте общите движения на другия.
- Да правите същите жестове с ръце, лице и тяло.
- Уеднаквяване на гласа. Следим:
- Сила на гласа
- Темпо на говорене
- Ритъм (плавно, насечено)
- Височина на гласа
- Тембър (ясен, дрезгав)
- Тон (какви емоции изразява с тона си)
- Фрази (характерни фрази, местен диалект)

Изграждането на доверие между събеседниците е от изключително голямо значение за успешното развитие на процеса на комуникация, а това е възможно да се създаде, спазвайки принципите за уеднаквяване. Установявайки разбирателство, чрез синхронизиране по поза, глас, дишане, мислене и преживявания, ние можем да разрешим и най-разгорещения спор.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

Вербални техники

1. Задаване на въпроси

Един от най-силните и най-употребявани инструменти на медиатора е задаването на въпроси. Чрез тях ние изясняваме ситуацията за нас и за страните, подпомагаме общуването между тях, даваме възможност на страните възможно най-пълно да изложат проблема.

Видове въпроси:

- Отворени - приканват отговарящия да сподели мислите и чувствата си, тези въпроси дават възможност за различни отговори. Подходящи са за случаите, когато искаме да съберем информация, да чуем мнението на говорещия, да го предразположим да говори. (“Разкажете ми какво се случи...”, „Как Вие гледате на тази ситуация?“).
- Затворени – предполагат отговор „Да,” „Не”: „Искате ли да седнете”? „Вие разговаряхте ли с нея“?
- Разкриват обобщенията

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

- Посочват двусмислиците
- Възстановяват заличеното
- Оправят изопаченото
- Изясняват неяснотите
- Извличат конкретното значение

- Насочващи – това са въпроси, завършващи с думите „Нали ?”, „Така ли е ?” и други подобни.

Упражнение

РАЗГОВОР С ТРУДЕН РОДИТЕЛ

Цел: да упражни уменията за диалог.

Времетраене: 15-30.

Материали: флипчарт и маркери.

Стъпки:

1. Въвеждане на инструкцията – използване на различни видове въпроси в различните фази: А) Установяване на контакт; Б) Изясняване на проблема/искането; В) Предлагане на варианти и търсене на съгласие; Г) Уточняване на план за действие.
2. Разделяне по двойки и кратко въведение в конкретните казуси.
3. Водене на разговор по двойки.
4. Анализ на диалога – резултати, особености, приложение на въпросите.
5. При наличие на възможност и желание двойките сменят ролите си и водят нов диалог.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Плурализъм на знанията и образователните подходи

В съвременното образование се обръща все повече внимание на усвояването на компетентности, които насърчават изграждането на пълноценна личност и самостоятелно определяне на посока и цели от всеки индивид. Училището все повече е зависимо и от новите технологии, и от подкрепата на родителите, и от социално-икономическата обстановка в обществото.

Съчетаването на формално и неформално образование, разглеждането на ученето като процес, който включва и игри в свободното време, наблюдаване на въпросите, а не на отговорите, са все повече разпространени в днешно време.

Упражнение

ТЪРСЕНЕ НА ОТГОВОР

Цел: да демонстрира разликата между запомняне и учене

Времетраене: 20-30 минути.

Материали: флипчарт, маркери, листа и химикали.

Стъпки:

1. Нека всеки от вас даде три примера за знания от училищната програма, които задължително трябва да бъдат запомнени.
2. Всеки да посочи три примера за знания, които е по-добре да бъдат открити.
3. Споделете написаното – водещият записва
4. Обсъждане – дали „наливаме знания“ или „запалваме огънче?“

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

ТЕМА 3

Обмен на опит и добри практики за справяне с проявите на нетолерантност в училище. Подходи и начини за създаване на толерантна среда в чуждестранни/европейски образователни системи - в това число и метода Human rights based approach (HRBA) на лектори от Дания за обмяна на междуучилищен и международен опит.

Датският подход

Подходът, базиран на Човешките права/Human rights approach (HRBA), е разработен от Датския институт по правата на човека¹⁴ и е своеобразна рамка за практическо прилагане. HRBA извежда четири принципа, които са ключ към практическото прилагане на правата на човека:

- изричното позоваване и прилагане на правната рамка относно правата на човека;
- споделяне и овластяване;
- възпитаване в толерантна среда;
- отговорност.

Институтът е разработил „Наръчници за ползване на обучителен пакет ‘Училища без дискриминация’”¹⁵ и „Каталог на добрите практики в сферата на образованието и възпитанието

¹⁴ <http://www.humanrights.dk/>

¹⁵ <http://kzd-nondiscrimination.com/proektuchilista/Combined%20manuals.pdf>

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

в толерантност и антидискриминация,¹⁶ които са издадени на български в партньорство с Комисията за защита от дискриминацията.

В наръчника има описани методологии за преподаване на темата от учители в началния етап на образованието, преподаване от учители в прогимназиален курс и преподаване на темата от връстници в гимназиален курс.

Ирландският подход

В Ирландия католическата и протестантските църкви се обединяват в разработването на програма за мир, която се преподава в училищата. Програмата е насочена към преодоляване на насилието и учене чрез разнообразни методи. Преподава се в две възрастови групи 8-12 и 13-15. Препоръчва се да не се обособява в отделен предмет, а да се съчетават занятия по философия и етика, час на класния, история, биология и др. Учителите насърчават учениците да правят минипроекти извън часовете – интервюта, изследвания, материали за медии и т.н.

ПРОГРАМАТА „СЕДАКА“

¹⁶ http://kzd-nondiscrimination.com/proektuchilista/Best_practices_catalogue_BG.pdf

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Програмата „Седака“ включва серия модули, които са самостоятелни, но в същото време се допълват и подсилват взаимно. Серията дава всеобхватна, практическа и гъвкава програма, обхващаща възрастовата група след началното училище. Всеки модул е планиран и разработен по време на годишен летен семинар с група практикуващи учители от всички краища на Ирландия с най-различна религиозна и културна принадлежност. Редактирането и написването се извършва от членове на ICJP и ICC в сътрудничество с учители. След това всеки модул се подлага на практическо изпробване из цяла Ирландия, а после и на окончателно редактиране и публикуване. Доколкото това е възможно, всеки модул се проектира така, че да може да се използва като част от различни училищни дисциплини, например английски, вероучение, социални науки, гражданско обучение, в отделни случаи - в курса по история или екология, или в други програми. Не се препоръчва въвеждането на самостоятелен час в програмата, дори ако това е възможно, защото същността на предмета и обхватът на повечето теми се простира съвсем естествено в целия учебен материал. Планираните модули за тази серия включват следните области: човешки права, правосъдие, семейни отношения, ненасилие, действия в подкрепа на мира, обществено съзнание и конфликти, власт и безсилие, война и мир, бедност, миротворчество.

ОБЩА ПРОГРАМА ЗА ВЪЗПИТАНИЕ В МИРОЛЮБИВ ДУХ

Двата модула¹⁷ представляват част от Общата програма за възпитание в миролюбив дух на Ирландската комисия за справедливост и мир (ICJP) и Ирландския съюз на църквите (ICC). От 1978 г. двата органа си сътрудничат в Обща програма за възпитание в миролюбив дух за църкви и училища.

Програмата отразява убеждението на църквите и други органи в Ирландия, че непрекъснатата образователна работа е важна част от всеки обхванат подход за изграждането на миролюбиви отношения.

¹⁷ Lenane, Brigid (ed.) *Power to Heal: Creative Approaches To Everyday Conflicts*, September 1994, The Churches' Peace Education Programme of The Irish Commission for Justice and Peace, Dublin/Belfast;

Lenane, Brigid (ed.) *Power To Heal: Peace Harmony And Reconciliation*, C. September 1994 by The Churches Peace Education Programme, Belfast/Dublin

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Общата програма се стреми непрекъснато да работи в партньорство с други организации от същата сфера. Ирландската комисия за справедливост и мир (основана през 1970 г.) е орган в рамките на Ирландската католическа църква, който се занимава с проблемите на мира, включително възпитание в миролюбив дух, решаване на конфликти, човешки права, социална справедливост и развитието на света. Ролята му е да подпомага църквата в откликването на предизвикателствата в тези райони. Ирландският съюз на църквите (основан през 1922 г.) представлява осем протестантски деноминации от цяла Ирландия. Тяхна основна грижа е подобряване на разбирателството и отношенията между християните от различните вероизповедания в Ирландия. Основният акцент се поставя върху въпросите на общностите и мира, отношенията между църквите и международния църковен контакт.

ВЪЗПИТАНИЕ В МИРОЛЮБИВ ДУХ

Според възгледите на Общата програма това е процес, насочен към придобиването на знания, отношение и умения, които биха помогнали на хората да разбират и решават конфликтите на различни нива в личния си живот и в обществото - национално и световно. Целта е да могат отделните хора и групи да живеят по-спокойно в мир помежду си и с останалите. Този процес подпомага осъзнаването и развитието на определени ценности и умения, а именно:

- по-дълбоко разбиране за насилието и конфликтите и по-голяма ефективност при конструктивното им решаване;
- по-добро познаване на разнообразието от алтернативи на насилието и засилена способност да се прилагат на практика;
- важността на положителната представа за собственото „аз“;
- осъзнаване на възможностите за обогатяване в резултат на човешкото разнообразие;
- изграждане на добро междуличностно, групово и международно разбиране и отношения въз основа на солидарността и общността на хората;
- уважение към човешкото достойнство; права и задължения, произтичащи от него;
- чувство за лична и социална справедливост като съществена част на миролюбието;
- миролюбивият дух като морална и духовна ориентация;

Тези цели и ценности са в пряка зависимост с и широко-приетите образователни принципи и практика.

Подходът към повечето модули в серията „Седака“ се базира на активността и изграждането на умения.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

ТЕМА 4

Превенция на нетолерантността чрез подобряване на микроклимата и психоемоционалната атмосфера в училище. Развитие на уменията за справяне с различни видове нетолерантност. Обучение в медиация (посредничество) при решаване на конфликти

Микроклимат и психоемоционална атмосфера

Както много опитни специалисти казват „по-добре грам превенция, отколкото килограм интервенция“. При наличие на прояви на нетолерантност, при отворени конфликти се налага да се вземат конкретни мерки – съобразени със закона, с функцията на училището, с различните заинтересовани страни и цялостната ситуация в училище. Понякога е необходимо да се наложи административно наказание, понякога един разговор и извинение са достатъчни, понякога се налагат промени в правилата, понякога има потребност от медиация между страните в конфликта. Всичко това се налага след като вече има инцидент. За предотвратяването или свеждането до минимум на инцидентите е необходимо да се създаде подходяща среда.

Първа стъпка – училището е желано място

Много страници са изписани по темата, тук само ще отбележим, че децата, родителите и учителите имат по-добро поведение и по-добри резултати, когато училището за тях е едно място, където отиват с желание.

ЦОИДУЕМ

ДИПЧ

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

Втора стъпка – гаранции за здравето, безопасността и правата

Трудно е да се говори за толерантност, когато учениците, техните родители или учителите нямат усещането, че обществото и конкретното училище са направили достатъчно, за да им гарантират здравето, безопасността и човешките права. Това е базисна рамка, за която отговорност има основно ръководството на училището, но и други заинтересовани страни – МОН, полиция, социални институции и обществото като цяло.

Промяна на поведението на четири нива

Теорията и практиката за трайна промяна на поведението на големи социални групи достигат през 20-и век до четирите нива или елемента, които са необходими. Информация (или знание), нагласи (или мотивация), умения и среда. Всеки един от тези елементи е необходим и те се надграждат в тяхната последователност.¹⁸

Информация

Учители, родители и ученици трябва да са запознати с основните понятия и факти около темата за толерантността. Видове нетолерантност, причини, последствия и правни документи в тази

¹⁸ <http://www.unicef.org/teachers/teacher/lifeskil.htm>

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

сфера. Тази информация може да бъде предадена по различни начини, но тя трябва да бъде представена по разбираем начин и през цялото време да е достъпна, ако се наложи проверка или корекция.

Нагласи/ мотивация

Родители, ученици и учители трябва да имат позитивна нагласа към създаване и поддържане на толерантна среда. Ако те не виждат какви са ползите от толерантната среда и не смятат за важни проблемите, породени от нетолерантност, тогава трудно биха променили поведението си. Или биха го променили само за кратко, и то в ситуации, които не изискват усилия.

Умения

За да променят поведението си, хората трябва да имат не само информация и мотивация, но и уменията да се справят с предизвикателствата по подходящ начин. Вместо да се отдръпват или да влязат в конфликт, хората трябва да умеят да се ангажират в равнопоставен диалог, да изясняват позициите и интересите си и да търсят взаимноизгодни решения. Освен уменията за общуване, управление на конфликти, преговори и медиация ученици, родители и ученици трябва да умеят да използват наличните институционални механизми. Да знаят как да докладват инцидент, да знаят как да събират подходящата информация и да я документират, да използват подходящите за всеки случай процедури.

Например, при проява на насилие трябва да се наложи институционално наказание. При наличие на напрежения между две страни те да се ангажират в диалог. При наличие на конфликт или спор да се премине към преговори или използване на медиация.

Средата

Средата е последният и най-важен компонент, който влияе върху трайната промяна на поведението. Средата трябва неотменно и неотложно да насърчава толерантността и да регистрира и обезкуражава прояви на нетолерантност. Един разговор с ученик или родител непосредствено след инцидент може да има по-голямо въздействие от наказание, което е наложено, няколко седмици или месеца по-късно. Мотивацията на учениците да участват в дейности, свързани с толерантност, ще е по-висока, ако те редовно и непосредствено след края на дейността са окуражени или наградени.

Средата във всичките и компоненти. Физическа среда – осигурява условия за всички групи до училището. Нормативна – има документи, които регламентират реакциите спрямо прояви на нетолерантност. Социална – осигурени са подходящи механизми, например извънкласни дейности, които демонстрират подкрепа за прояви на толерантност. Голяма роля има

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

ръководството на училището, което трябва и да демонстрира подкрепа за толерантността, и да следи за спазване на правилата от всички.

Още веднъж – неотложната реакция, когато е съобразена с контекста, предотвратява проявите на нетолерантност или работи с тях на много ранен етап и помага за преодоляването им.

Упражнение

ТОЛЕРАНТНА ЛИ Е НАШАТА СРЕДА

Цел: да оцени капацитета на училището и да подобри средата.

Продължителност: 30-60.

Материали: флипчарт, маркери, листа и химикали за участниците.

Стъпки:

1. Въвежда се рамката за подобряване на средата – информираност, нагласи, умения и среда.
2. Участниците самостоятелно попълват таблицата/въпросника.
3. Споделят резултатите си в малка група, водещият ги отбелязва на флипчарт.
4. Обсъждане на готовността и евентуалните първи стъпки за подобряване на средата.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Моля, оценете от 1 – много ниско, до 5 – отлично, състоянието на всеки от елементите във вашето училище.

Твърдение	Оценка
Училището е привлекателно за учениците	
Училището гарантира здравето, безопасността и правата на учениците	
Училището гарантира здравето, безопасността и правата на учителите	
Училището гарантира правата на родителите	
Учителите имат знания в сферата на толерантността	
Учениците имат знания в сферата на толерантността	
Родителите имат знания в сферата на толерантността	
Учителите имат подходящи нагласи спрямо толерантността	
Учениците имат подходящи нагласи спрямо толерантността	
Родителите имат подходящи нагласи спрямо толерантността	
Учителите имат умения за толерантно поведение	
Учениците имат умения за толерантно поведение	
Родителите имат умения за толерантно поведение	
В училище има подходяща физическа среда за равен достъп на всички	
В училището има подходяща нормативна среда, гарантираща толерантност	
В училището има подходяща социална среда, гарантираща толерантност	
Ръководството дава пример за толерантност с поведението си	
Ръководството взаимодейства партньорски с други институции и заинтересовани страни, за да осигури толерантна среда в училище	
Ръководството следи за прояви на нетолерантност и незабавно реагира по подходящ начин.	

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

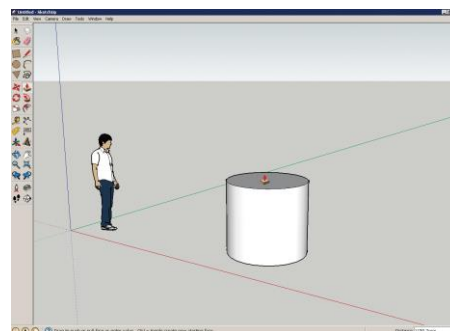
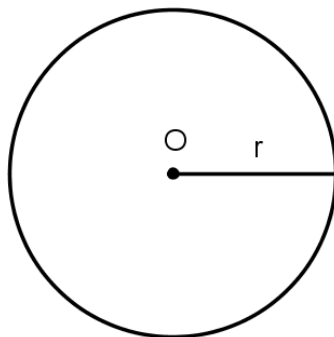
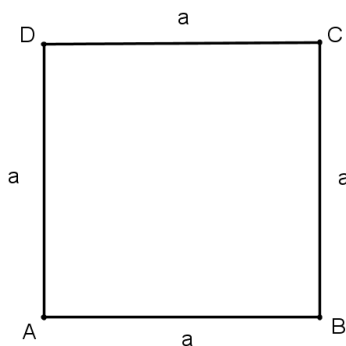

ЦОИДУЕМ

ОБУЧЕНИЯ, НАСОЧЕНИ КЪМ ПРОМЯНА НА НАГЛАСИТЕ

Никола Йорданов

Целта на този материал е да очертае рамките на ефективни подходи за промяна на нагласи по време на обучение. Кратко се дава определение на нагласите – емоционален, познавателен и поведенчески компонент. Споменаваме три теории за промяна на нагласите. Разглеждаме три подхода за промяна на нагласите по време на тренинг – преживяване, аргументи и групов натиск. Посочваме четири елемента на ефективния тренинг – водещ, метод, самите участници и средата.

Обучението, което работи с нагласите на участниците, почти винаги на практика е тренинг. Т.е. интензивно преживяване в големи и малки работни групи, което не само дава ново знание, но и променя нагласи и развива умения. В интерес на истината нагласи могат да се променят и в рамките на една добре изнесена презентация или лекция. Конференция или друго публично събитие с минимално участие на мнозинството също може да промени нагласи. Над 90% от хората няма да знаят как да приложат новата си нагласа в действие, ако не им е посочен конкретен път – методика, техники, стъпки и др.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Психологически определения и теории

В психологията има описани различни начини за промяна на нагласите. Но първо да дадем едно определение.¹⁹ *Нагласите могат да бъдат определени като афективни чувства на харесване или не на даден обект (който в общи линии би могъл да бъде всичко), които влияят на поведението. Както ги описва Don Forsyth в своя учебник (Our Social World) една нагласа не е чувство, знание или форма на поведение, а съчетава и трите компонента в „интегрирана система афект-познание-поведение. Това значи, че нагласите се състоят от три компонента, които си влияят един на друг. Ако се промени един от компонентите, това влияе на цялостната структура на нагласата. В допълнение всеки компонент влияе не само на системата, но и на другите два. Макар много хора да смятат, че нагласите са доста прости (или харесваш нещо, или не), виждате, че нагласите са доста сложни и динамични“.*

В когнитивната психология има описани три начина да се променят нагласите.²⁰

- **Теория за ученето:** чрез свързване на обект с позитивни чувства; чрез стимули за засилване или отслабване на дадени нагласи; чрез наблюдение поведението на други хора.
- **Теория за убеждаване:** Първо, хората могат да бъдат мотивирани да слушат дадено послание и това да промени нагласата им. Или, те могат да бъдат повлияни от характеристиките на представящия, което да доведе до временни и повърхностни промени. Според тази теория послания, които провокират мислене и използват логически аргументи, водят до по-трайни промени в нагласите.
- **Теория за когнитивния дисонанс:** Хората могат да променят нагласите си и в резултат на съществуващи в тях самите противоречиви мнения по дадена тема.

Трайност на промяната

¹⁹ <http://www.alleydog.com/glossary/definition.php?term=Attitudes>

²⁰ How Attitudes Form, Change and Shape Our Behavior, By [Kendra Cherry](#), About.com Guide

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Има различни изследвания, които свързват много силно промяната и запазването на нагласите с реалните преживявания на хората в средата. Учители²¹ променят нагласите си по време на въвеждащо обучение, но после ги запазват или променят в зависимост доколко средата по време на работата им в училище подкрепя тези нагласи. Полицаи²² променят нагласите си след една година работа, макар да твърдят, че няма промяна.

Приложение на теориите в тренинг

Един добър тренинг за социални умения неизбежно включва работа с нагласите на участниците. *Да, разбирам техниката за даване на обратна връзка. Да, мога да демонстрирам как се прави. Но защо да го правя в ежедневието? Изисква много повече усилия, а в началото може да създаде объркване и забавяне!* Без адекватни нагласи, без лична мотивация на участниците и най-добрият тренинг на умения не би бил успешен.²³ Нагласите са важни и при развитие на други компетентности, включително за работа с компютри например. Ако участниците не са убедени, че новите умения ще са полезни за тях, малко е вероятно да ги използват, дори и да са ги усвоили добре по време на тренинг.

Има няколко начина за промяна на нагласи, които аз използвам. Силно преживяване, което води до инсайт, рационална аргументация и нова информация, групов натиск и комбинация от тях. Ще разгледам накратко всеки от тях.

Силно преживяване

Много от участващите за пръв път на семинари, пък и начинаещи колеги са много впечатлени от „игричките“. Има много дейности или упражнения, които водят до силни преживявания и оставят траен емоционален спомен. Въпросът е дали този емоционален спомен води до реална,

²¹ Euan S. Henderson (1976): Attitude Change in In-Service Training, British Journal of In-Service Education, 2:2, 113-116

²² Police Attitudes: The Impact Of Experience After Training, Randy Garner, Sam Houston State University, Applied Psychology in Criminal Justice, 2005, 1(1)

²³ David Green and Peter Yeo (1982). Attitude Change and Social Skills Training: Potential Techniques. Behavioural Psychotherapy, 10, pp 79-86.
doi:10.1017/S0141347300006340.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г.Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

трайна и ефективна промяна в поведението – т.е. развитие на нова компетентност. В много случаи преживяванията вадят участниците от тяхната „зона на комфорта“ и ги карат да осъзнаят своята некомпетентност, чрез преживяване на неуспех или провал.²⁴

Възможно е, разбира се, преживяването да е изцяло положително – участниците да открият неподозирани сили в себе си²⁵ или пък да намерят нова гледна точка, която с лекота приемат.²⁶

Тук виждаме приложение на теорията за свързване на дадени поведения с емоция – положителна или отрицателна.

Рационална аргументация и нова информация

Силно въздействие върху нагласите в много случаи имат резултати от авторитетни изследвания. Пример: „Дълго време се считаше, че знанията по специалността и общата интелигентност са ключови за кариерата на един ръководител. Последните 20 години се натрупаха доста изследвания, които показват, че много по-важна е емоционалната интелигентност. Изследване на вестник «Файненшъл таймс» от 1998 година показва, че това е валидно дори за ръководителите в сферата на финансите, счетоводството и одита. Обяснението е, че за да стане въобще ръководител даден специалист, той е покрил минимума от специализирани знания. Оттам нататък му се налага да ръководи хора, а не да работи с числа и технически инструменти.”

Тук виждаме приложение на теорията за промяна на нагласите под въздействието на рационални аргументи, информация, която ни кара да се замислим, и използването на авторитет.

²⁴ Играта Х и У, «играта на живота», „ракийките“ и др.

²⁵ Преминване през дупка в стената/вратата без помощни средства.

²⁶ Опитайте с шест клечки за зъби (кибрит, моливи и др.) да съставите четири равностранны триъгълника. Ако участниците не могат да се сетят сами, помолете ги да поставят кутия кибрит или цигари върху постоянно смаляваща се площ (хартия, която след всеки опит късате на две равни части и използвате само едната за следващия).

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Групов натиск или влияние на групата

За да е ефективен този подход, е необходимо да имаме истинска, зряла социална група. В тази група участниците са взаимнозависими – успехът и самооценката на всеки един зависят от поведението и мнението на другите. Само тогава един от членовете би бил склонен да се вслуша в групата и да приеме нормите. Ако липсва общо разбиране за принадлежност към групата, натискът би бил неефективен.

Груповият натиск или влияние не трябва да се схваща като непременно позитивен или негативен. Това е просто механизъм. Крайната оценка за правилността или не на дадено поведение, повлияно от социалната група, е въпрос на друга тема.

Комбинация от трите подхода

В почти всеки тренинг се опитвам да използвам и трите подхода. От една страна, „вкарвам“ участниците в емоционални преживявания, които оставят незабравим спомен. От друга страна, давам информация и рационални аргументи как преподаваните умения ще им бъдат полезни в ежедневието. Чрез постоянно включване на групата в обсъждания и оценки на обучението аз създавам положително групово отношение към новите умения, което влияе на нагласите и на по-резервираните участници.

Условия за промяна на нагласите по време на тренинг

Най-добре работи промяната на нагласите, когато човек има ясно съзнание как новата нагласа ще му помогне. В идеалния вариант дори и само една демонстрация може да промени нагласата ми към дадено поведение.²⁷

При стандартен тренинг е необходимо да има психологически договор или споразумение за работа, които управляват целия процес. Участниците трябва да знаят съдържанието и начина на работа, да видят в тях ползи за себе си и да приемат да експериментират с ново поведение или да си променят нагласите.

²⁷ Упражнението с комплиментите. Винаги в края питам дали някой се чувства по-зле и никога няма такъв отговор.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Важно е водещият предварително да има информация за потребностите на участниците и въз основа на нея да изработи подходящ дизайн на тренинга. Дизайнът трябва да включва експлицитни цели, правила за работа, подходящи методи и техники и осигуряване на подходяща работна среда.

Четири елемента на ефективния тренинг за промяна на нагласите

Могат да се определят четири елемента, които осигуряват ефективното прилагане на подходи и техники за промяна на нагласите.

Водещият е първият елемент. Ако влезете с авторитет, собствен или зает от личност или институция, е много по-вероятно участниците да Ви следват и да се включат в обучението.

Методът е вторият елемент. Макар и да посочих презентацията като начин за промяна на нагласи, много по-ефективно би било да се използва симулация, ролева игра или обсъждане.

Самите участници са третият елемент. Предварителната работа по оценка на потребностите им, сключването на психологически договор и постоянното посочване на ползите за тях играят огромна роля. Можете ефективно да промените нагласите към дадена техника за продажби или обслужване на клиенти на участници, които реално са търговци и виждат как тази техника ще подобри работата им.

Средата на обучението е четвъртият елемент. Липсата на външна оценка или „заплаха от провал“, правила за окуражаване на обсъждане и експериментирание с нови поведения, подкрепа от водещия и другите участници са част от елементите на „подкрепящата среда.“

Обобщение

Нагласите са сложни психични феномени, които имат три компонента – емоционален, познавателен и поведенчески. Различните теории посочват различни механизми за промяна на нагласите – свързване с емоции, влияние чрез позитивни и негативни стимули, наблюдение на чуждо поведение, решаване на когнитивен дисонанс и др.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

За трайната промяна на нагласите ключова роля играе ежедневната среда, която поднася различни стимули на поведения, свързани с нагласи.

Има три общи подхода за промяна на нагласите по време на тренинг: силно преживяване, рационална аргументация и групов натиск.

За да е ефективен един тренинг за промяна на нагласи, е важно да обърнем внимание на четири фактора – водещ, метод, участници и среда.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

ДИПЧ

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ЦОИДУЕМ

МЕДИАЦИЯ МЕЖДУ ВРЪСТНИЦИ

Севдалина Александрова

Въведение

Програмите за медиация между връстници предлагат на училищата и на учениците алтернатива на традиционните практики за решаване на проблеми и помагат училищата да се превърнат в по-сигурно място. Целта на медиацията между връстници е да намали конфликтите и да даде на учениците умения за разрешаване на проблеми. Обучените медиатори създават сигурна атмосфера, позволяваща на спорещите ученици да разкажат историите си и да им помогнат да постигнат заедно взаимно приемливо разрешение. Тъй като разрешението не се налага на учениците, те се чувстват мотивирани да поемат отговорност за действията си и да се справят по конструктивен начин с непосредствените си и с бъдещите си разногласия.

Кои конфликти се решават чрез медиация между връстници:

Конфликтите, които могат да бъдат разрешавани чрез медиация между връстници, включват междуличностни спорове, спорове, свързани с проблеми в приятелски отношения, словесни или други нападки или спречквания между учениците.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Физически нападения и други криминални прояви не е подходящо да бъдат разрешавани с медиация.

В последните години опитите за медиация в училищата показват, че случаите на тормоз – от едно дете или група деца към други, не е подходящо да бъдат решавани с медиация, а с административни и психологически мерки. Медиацията е по-подходяща, когато децата са сравнително равнопоставени – когато няма ситуация на жертва и тормозещ.

Кои са медиаторите

Медиаторите са ученици, които са обучени в комуникативни и медиаторски умения. Най-младите медиатори в повечето програми са от четвърти клас, макар че могат да бъдат обучавани и по-малки ученици. Обучените медиатори отчитат като положителни последици от подготовката си като медиатори увеличаването на самоконтрола, самоувереността и уменията си за разрешаване на проблеми, които използват не само в училище, но и у дома и с приятели извън училище. И медиаторите, и спорещите ученици се научават да общуват по-ефективно и да разрешават проблемите без насилие.

Видове сесии по медиация между връстници

Сесиите по медиация могат да се провеждат формално или да бъдат съвсем неформални. Учениците могат да се обърнат към обучените медиатори или учителите да предложат даден спор да се разреши от обучен медиатор. Във формалната медиация обучен медиатор или екип от двама медиатори се срещат в предварително насрочено време и място със спорещите. Сесиите могат да бъдат с различна продължителност в зависимост от конфликта и някои могат да продължат и няколко дни. Сесиите могат да се проведат по време на училищните часове, междучасия, обедна пауза или след училище. Координаторът на програмата след приключване на медиацията се свързва отново със страните, за да се увери, че учениците са доволни и прилагат постигнатото споразумение.

Ако възникне спор в залата, кафето, на игрището, медиаторите могат да се ангажират в неформална медиация. Медиаторите често присъстват на такива места, включително може да има екипи от медиатори, носещи отличителни ленти или баджове, които могат да бъдат потърсени за помощ при решаването на проблема.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Модели на медиация между връстници

Има два основни варианта на програми за медиация между връстници

1. В разширена училищна програма ученици от различни степени, класове и групи се подбират да участват в обучение. Тези, които завършат успешно курса, действат като медиатори за цялото училище за година. Медиациите се насрочват и провеждат в предназначени за това зали при минимално наблюдение от възрастни.
2. Моделът „класна стая“ включва обучение на цели класове ученици от различни степени класове, които биват обучавани в умения за разрешаване на конфликти. После от тях се подбират няколко, които получават допълнително обучение за медиатори. Тези ученици действат като медиатори между връстниците си в собствените си класове или в други класове от същата степен или при по-малки ученици.

Моделът „класна стая“ дава възможност на всеки ученик да получи обучение и да придобие умения за разрешаване на конфликти чрез медиация. Когато двама ученици не могат да намерят разумно решение на даден проблем, други ученици им помагат като подпомагат разговора между тях на „маса на мира“ в класната стая.

Избор на медиатори между връстници

Тъй като медиаторите са модел за останалите ученици, важно е те да бъдат подбрани внимателно. В някои програми медиаторите биват подбирани от съучениците им след провеждане на дискусия за качествата на добри медиатори. За избора на медиатори определящо не е едно-единствено качество. Като цяло те са ученици, които се ползват с високо ниво на доверие, отзивчиви са и уважават индивидуалните различия. При избора се вземат предвид изразеното лично желание от учениците, препоръките от учителите и съучениците. Обикновено за интензивните обучения се подбират ученици от различни етноси, социално-икономическо ниво, степен в училище и пол. Тъй като тези ученици изпускат часове от училище, те трябва да са готови и да имат възможност да отделят време за обучението и практиката като медиатори.

За успеха на програмата е от значение и подкрепата на родителите. Препоръчително е да се изпрати писмо или да се проведе среща, с която родителите да се информират за ролята на детето им като медиатор между връстници, задълженията на детето, програмата на обучението,

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

както и формуляр за тяхното съгласие. Това писмо трябва да бъде подписано от родител или настойник на детето.

Организация

Обикновено учител или училищен съветник, който е обучен в умения по медиация, действа като координатор на програмата. Някои училища имат екип от обучени координатори, които провеждат обучение за медиатори, предоставят постоянно информация за програмата на учениците и учителите, наблюдават сесиите, провеждат обсъждане и анализ на сесиите и осъществяват последващ контакт с учениците, участвали в медиацията. Провеждат се редовни срещи – ежеседмични, на две седмици или ежемесечни, на които медиаторите споделят опит, преглеждат трудни ситуации и получават допълнително обучение.

Проучванията потвърждават, че успешната програма по медиация намалява оплакванията по повод на дисциплината, ако има силна подкрепа от персонала на училището и продължаващо обучение за медиаторите от училището. За да се осигури продължаването на програмата, координаторът трябва да наблюдава и оценява въздействието на програмата чрез проверка на архивите от дисциплинарни инциденти и провеждане на оценки от учителите и участниците.

Обучение по медиация между връстници

На първо място, медиаторите трябва да бъдат внимателно избрани. Интензивното обучение обикновено трае дванадесет или повече часа и се провежда от координатора на програмата. Учениците участват в дейности и ролеви игри, които учат на емпатия, самоуважение, самодисциплина, отговорност, разпознаване на интересите и предубежденията, търпение и уважение. Те придобиват разбиране за конфликта и научават стратегии за справяне с гнева. В обучението се акцентира върху поверителността, която трябва да спазват медиаторите.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

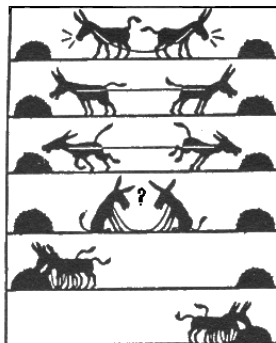
BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Учениците практикуват следните техники и умения:

Техники и умения

- Вербално и невербално общуване.
- Активно слушане.
- Анализ на проблеми.
- Откриване на общи интереси.
- Разработване на план.

Характеристики на медиатора

- Грижи се за другите.
- Сериозен е при помощта си към връстниците си за решаването на техния проблем.
- Дава възможност и на двамата участници да разкажат историята си.
- Слуша внимателно и с уважение.
- Внимателен е към чувствата на всеки връстник.
- Търпелив и приятелски настроен.

Медиаторът...

- Улеснява общуването.
- Помага на страните да видят проблема от друга гледна точка.
- Съдейства им да определят и подредят по важност интересите си.
- Помага им да преценят какво ще стане ако разрешат или не разрешат конфликта.
- Помага им да обсъдят и формулират творчески разрешения.

Медиаторът не...

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

- Не задържа физически връстници.
- Не повдига обвинения.
- Не взема страна.
- Не съди дали някой е виновен или невинен.
- Не дава съвети и оценки.
- Не взема решение по спора.
- Не налага решение на спорещите.

Процедура по медиация между връстници

1. Представяте се, поздравявате спорещите и ги молите да се представят.
2. Обяснявате неутралната роля на медиатора да подпомогне мирното решаване на проблема и обсъждате основните правила, по които спорещите трябва да се съгласят, за да продължи провеждането на медиацията. Основните правила включват:
 - Полагаме добронамерени усилия за разрешаване на проблема.
 - Споделяме истината.
 - Държим се учтиво, без заплахи и нападки.
 - Изслушваме се без прекъсване.
 - Опитваме се да постигнем споразумение.
 - Подписваме писмено споразумение.
 - Поемаме отговорност за изпълнение на споразумението.
 - Запазваме поверителността на медиацията.
3. Определяте проблема чрез предразполагане на всеки ученик да разкаже историята от негова гледна точка.
 - „Моля те опиши какво се случи“
 - „Разкажи ми твоята история“
4. Слушате и отговаряте на думите и чувствата, изразени от двамата ученици.
 - „Ако те разбирам правилно...“
 - „Виждам, че си разстроен“
5. Показвате разбиране на гледната точка на всеки ученик чрез невербалните си реакции и коментари.
 - „Това ли е което, те чух да казваш...“
 - „Разбирам, че това те е ядосало“
6. Потвърждавате истинността на историята чрез перифразирание/преразказване на казаното.
 - „Т.е. казваш, че...“

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

7. Приканвате спорещите да говорят директно един с друг, когато дискутират въпроси, чувства, нужди и очаквания.
 - „Моля ви всеки да гледа другия, когато говорите.“
8. Приканвате спорещите да се придържат към темата.
 - „Моля ви да се придържате към въпроса, който обсъждаме“
 - „Има ли още нещо, което би искал да споделиш?“
9. Задавате поясняващи въпроси и обобщавате притесненията и казаното от страните.
 - „Доколкото разбирам, основното ти притеснение е ...“.
 - „Изглежда, че си съгласен/несъгласен/, че...“
10. Приканвате страните да опитат брейнсторминг, за да намерят различни разрешения на проблема.
 - „Какви идеи имаш за разрешаването на този въпрос?“
11. Търсите области на съгласие и обсъдете възможни решения.
 - „Да видим дали това... ще работи за теб и за теб“
12. Решавате заедно какво да опитате. Изяснявате първите стъпки, които трябва да бъдат предприети. Кой какво ще направи и кога? Напишете решението в споразумение.
13. Обсъждате какви ще са последиците, ако някоя от страните не се придържа към споразумението и го добавете в текста.
14. Приканвате двамата ученици да подпишат споразумението.
15. Поздравявате ги и ги насърчавате да си стиснат ръцете.

Ефект на програмата за медиация между връстници

Ако програмата е добре планирана, има подкрепата на училищния персонал и отдаден координатор, тя ще има много добър ефект в намаляването на междуличностните спорове и жалбите във връзка с дисциплината. Тогава, участниците ще получат ценни умения, които да прилагат и в другите области на живота.

Източници за медиация между връстници

http://www.schoolmediationcenter.org/programs/peer_med.htm

http://www.cruinstitute.org/index.php?p=article_oppchal&m=articles

<http://www.studygs.net/peermed.htm>

<http://www.criminfo.org/action/search-portal.jsp?pid=3067&nid=2265>

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

http://www.schoolmediation.com/newsletters/2003/9_03.html

http://acrnet.org/acrlibrary/more.php?id=8_0_1_0_M

<http://www.jalmc.org/peer/peermed.htm>

http://mainelaw.usm.maine.edu/mlce/peermed_outline.htm

<http://sja.ucdavis.edu/studentmediation.html>

http://www.education-world.com/a_admin/admin/admin348.shtml

<http://www.mediate.com/articles/queryart.idq>

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г.Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Упражнение- следвай формата

СИМУЛАЦИЯ НА МЕДИАЦИЯ

Цел: упражняване на умения за медиация

Времетраене: 60-90.

Материали: казус и описание на ролите за участниците, формуляр за наблюдение, флипчарт и маркери.

Стъпки:

1. Въведете правилата на симулацията.
2. Изберете доброволци.
3. Разпределете ролите и дайте време за подготовка.
4. Симулация и наблюдение.
5. Благодарност към участниците.
6. Проверка на емоционалното състояние.
7. Описание на случилото се, включително доклад от наблюдатели.
8. Обсъждане и изводи.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

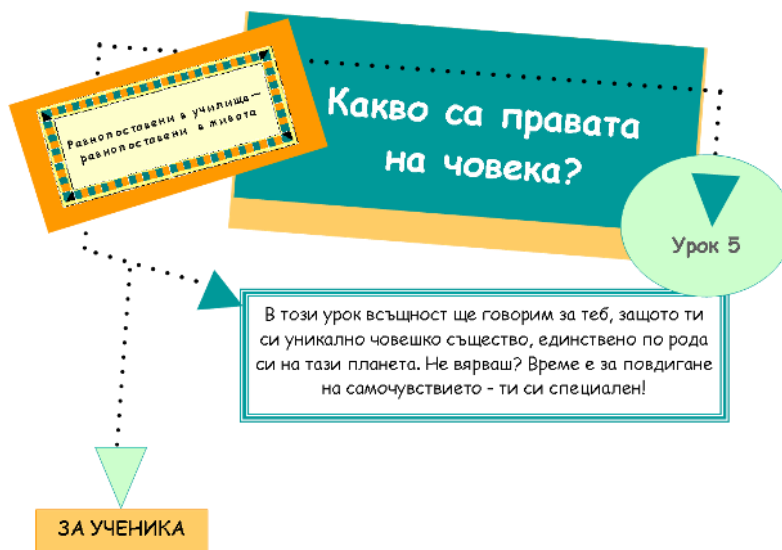

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

ТЕМА 5

Човешката личност през 21. век. Уважение към човешките права и приемане на различността. Практически измерения на толерантността към човешката личност в училищната среда. Различията между хората: етносите и културите на земята (в Европа) през 21. век - богатството на човечеството. Възможностите на изкуството, за да се оцени приносът на различните култури – обучения, комбинирани с арт занимания.

Човешката личност в 21. век е в центъра за западните общества. През средните векове обикновените хора не са били в центъра на света, а са били малки и незабележими в пирамидално подредения свят. Най-отгоре е Бог, следва църквата, после владетелят, после феодалът. Светът е постоянен, той е даденост и човек не може да го променя, а трябва само да тълкува Божия промисъл и да спазва правилата.

Иван Хаджийски описва как в българското патриархално село хората не се обръщат един към друг с имената си, а с ролите – комшия, снаха, зет и т.н. При среща с непознат човек на полето обръщението е „ей, шоу“!

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Ренесансът започва с поставянето на активния човек в центъра на света, който става променяем и не толкова йерархичен.

Един от големите политически сблъсъци на 20. век е между концепциите за индивидуалните (защитавани от САЩ и Западна Европа) и колективните (защитавани от СССР) права. Признаването на индивидуалните права от страна на СССР се посочва от мнозина наблюдатели като началото на края на комунистическия идеал.

В Хартата на ООН за правата на човека,²⁸ в Конституцията на България²⁹ и в редица документи на Европейския съюз³⁰ са определени не само правата на човешката личност, но и многобройни механизми за тяхната защита.

Приемането на различните и търсенето на развитие в разнообразието е залегнало и в девиза на ЕС „единни в разнообразието“. Има много програми, които насърчават опознаването на различните народи и техните култури не само в рамките на ЕС, но и между членки на ЕС и други. Информираните, активните и ориентирани към постижения са толерантни. Толерантността носи дългосрочна устойчивост поради намален риск от конфликти и засилване на положителния образ – на ЕС като цяло, на държавите в него и на институциите на европейско и национално ниво.

ИДЕНТИЧНОСТ И ПРАВА НА ЧОВЕКА

Предложени са работни определения за индивидуална и групова идентичност, които акцентират върху два аспекта: 1) осъзнатата тъждественост на индивида (на групата) със себе си във времето; 2) осъзнатата различност на индивида (на групата) от „другите“. Представени

²⁸ http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%81%D0%B5%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B0_%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%B7%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B0_%D0%BD%D0%B0_%D1%87%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D0%B0

²⁹ <http://www.parliament.bg/bg/const>

³⁰ http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/combating_discrimination/l33501_bg.htm

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

са накратко някои групови идентичности, между които половата, религиозната, етническата и националната идентичности. Зачитането на идентичността като човешко право е извлечено от принципа на зачитането на достойнството на всяко човешко същество. Защитата на индивидуалната идентичност е разгледана като защита на свободата на индивида да бъде верен на себе си и едновременно с това да бъде защитен от външно вмешателство, което би могло да накърни неговото достойнство, както и да наруши целостта на неговата личност. Разгледани са важни аспекти на защита на индивидуалната идентичност като правото на свобода на мисълта, съвестта и религията или вярата, както и защитата на индивидуалната идентичност на децата. Защитата на груповите идентичности е свързана с концепцията на Чарлс Тейлър за признанието.

Показана е връзката между защитата от дискриминация на основата на дадени признаци и защитата на груповите идентичности. Обсъден е въпросът за разликата между индивидуални и колективни права в контекста на защитата на груповите идентичности. Приведени са примери на текстове от актуални международни правни и политически документи, които се отнасят до защитата на групови идентичности.

Какво е „идентичност?“

Думата има латински произход. Латинското *idem* значи *същият*, откъдето в къснолатинския произлизат *identicus*, което значи *тъждествен*, *равнозначен*, както и *identitas* (на английски *identity*, на френски *identité*), което се превежда като *тъждество*.

В математиката, където се следва дословният превод, има пълна яснота – там идентичност еднозначно означава тъждественост. Да се каже, че **A** е идентично на **B**, е равнозначно на твърдението, че **A** е тъждествено на **B** ($A \equiv B$).

Не е така в науки като философия, психология, социология, социална психология, където съществува многообразие от подходи за съдържанието на този термин. Все пак в различаващите се помежду си интерпретации има нещо общо, а то е, че при всички тях идентичността се свързва със спецификата на съществуването на нейния носител, както и със самоосъзнатостта на това съществуване (Макариев, 2008).

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

За да се ориентираме по-добре в интересувания ни въпрос, нека да направим разлика между индивидуална идентичност и групов (колективна) идентичност. Ще използваме като работни следните определения:

Индивидуалната идентичност е осъзнатата тъждественост на човешкия индивид със самия себе си във времето, т.е. независимо от промените, които настъпват с него, и независимо от промените, които настъпват в заобикалящата го среда. В така предложеното определение се съдържат два аспекта. На първо място понятието за индивидуална идентичност се основава на свойството на човека да съзнава, че е същият (че е тъждествен на себе си) във всички моменти на своя съзнателен живот (на своя живот като личност). Така например човекът в зряла възраст съзнава, че той е същият – че той е идентичен със себе си, когато е бил дете. В този смисъл психологът Ерик Ериксън (1902 – 1994 г.) въвежда понятието Его-идентичност, под което разбира *цялостност и непрекъснатост на нашето Аз*.

От друга страна, индивидуалната идентичност включва в себе си осъзнатата индивидуалност или иначе казано – осъзнатата различност от другите, т. е. осъзнатия от човека факт, че той е носител на съвкупност от характеристики, чрез която съвкупност се различава от всички останали индивиди - че той е индивид. В тази съвкупност с времето може да настъпват промени – едни характеристики се видоизменят или дори отпаднат, появяват се нови и т. н. Но описаната динамика не променя факта на глобалното различие между индивида и другите, който се запазва с времето. Ще отбележим още, че има разлика в начина, по който индивидуалността на даден човек се мисли от самия него и от другите – образът, който човек има за себе си, е различен от образите, които другите имат за него.

Сред характеристиките, определящи индивидуалността на даден човек, има такива, които съвпадат с характеристики, отнасящи се до индивидуалността на други (но не на всичките други). Въз основа на тази общност на характеристиките, хората могат да бъдат разглеждани като обединени в групи. Това ни води до понятието за

групов (колективна) идентичност:

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Нека една група от индивиди е зададена чрез съвкупност от техни индивидуални характеристики, които, от една страна са общи за тях, а от друга - посредством които те се различават от другите. Ще казваме, че е налице групова (колективна) идентичност, ако членовете на групата съзнават нейната тъждественост със самата себе си във времето, т.е. независимо от промените, които настъпват, както с групата, така и със заобикалящата групата среда. Ще направим уговорката, че става дума за промени, които не водят до изчезването на самата група, т.е. до нейното физическо ликвидирание или до загубването от нейните членове на характеристиките, които я определят като такава (по презумпция груповите идентичности могат да възникват и изчезват).

С други думи, груповата идентичност предполага осъзната споделеност от дадени (повече от един) индивиди на общи за тях и в същото време различаващи ги от „другите“ характеристики, въз основа на които тези индивиди се самовъзприемат като принадлежащи към специфична група, която остава тъждествена с времето.

Виждаме, че наред със своята индивидуална идентичност членовете на такава група са носители и на групова идентичност. Всъщност всеки индивид е носител на множество групови идентичности, които се включват в неговата индивидуална идентичност, като разкриват различни нейни страни. Някои групови идентичности могат да са взаимно независими, а други могат да се съотнасят по определен начин, например да се включват в обща подредба, включително и в йерархична подредба.

Съвкупността от групови идентичности на даден индивид има динамична природа – той може в даден момент да придобие определена групова идентичност, а в друг – да я загуби, съответно да влезе в групата или да я напусне.

Определения на някои автори, всеки от които подхожда към идентичността от свой различен ъгъл:

Чарлс Тейлър: Терминът идентичност „обозначава нещо като разбирането на хората за това кои са те, за техните фундаментално определящи ги характеристики като човешки същества”. (Тейлър, 1999).

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Пламен Макариев: „Общото във всички случаи е, че идентичността се свързва със спецификата на съществуването на нейния носител, но и със самоосъзнатостта на това съществуване. Философски казано, идентичността е единството със самия себе си на индивида или групата... В друг аспект идентичността, от една страна, обособява, разграничава своя носител от всичко останало в света, а от друга – обединява неговите елементи и проявления“. (Макариев, 2008).

Е. Айсин и П. Ууд (по цитат на Пламен Макариев): Формирането на груповата идентичност "...е процес, при който индивидите разпознават едни в други известни атрибути, които установяват прилика и афинитет между тях". (Isin and Wood, 1999; Макариев, 2008)

Антъни Смит: „...азът е образуван от множество идентичности и роли – семейни, териториални, класови, религиозни, етнически и полови. ...всяка от тези роли се основава на социална класификация, която може да бъде променяна и дори отменяна.“ (Смит, 1991).

Илона Томова: следвайки Антъни Смит и Хенри Ташфел, тя дефинира „етническата идентичност като съзнание за принадлежност към определена етническа група, заедно с емоционалния и ценностен смисъл на това членство“ (Томова, частно съобщение).

Видове групови идентичности

Да разгледаме накратко някои групови идентичности:

- **Полова идентичност.** Трябва да се има предвид, че наред с преобладаващото деление на мъже и жени, имащи групов идентичност, основаваща се на техните външни физически белези, съществуват и групи с ясно изразена хомосексуална идентичност, състоящи се от индивиди с различна сексуална ориентация. С други думи, наред с половата идентичност, основаваща се на физически характеристики, може да се говори и за идентичност, основаваща се на сексуалната ориентация, която някои автори наричат **сексуална идентичност**.
- **Локална идентичност и регионална идентичност.** Локалната идентичност по правило е продукт на емоционалните връзки с родното място и произтичащата от това споделена принадлежност към една група с тези, които също са се родили там. Регионалните идентичности се отнасят до по-широки територии, с които отделните индивиди могат да свържат своя родов произход. Например у нас могат да се наблюдават групови

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

идентичности, на основата на общ произход от Тракия, Македония, Родопите, Лудогорието, Добруджа и т.н.

- **Професионална идентичност**, изразяваща се в съзнанието за принадлежност към група, на основата на обща професия – например лекари, учители, музиканти, художници, артисти, журналисти, военни, полицаи, физици, химици, математици и т.н.
- **Религиозна идентичност**. Тези, които изповядват една и съща религия, споделят обща религиозна идентичност. У нас са представени общностите на християните – православни, католици и протестанти; на мюсюлманите – сунити и алевити; на принадлежащите към Арменската апостолическа църква, на юдеите и т.н. Специална разновидност на религиозна идентичност е групата на нерелигиозните (атеистите).
- **Расова идентичност**. Тук е необходимо да се направи уточнение за съдържанието, което се влага в термина „раса“. Широко е разбирането за раса като термин, чрез който се обозначава група от хора, отличаващи се с устойчиви физически характеристики, които се предават по наследство като цвят на кожата, форма на черепа, форма на очите, строеж на косъма и т.н. Наред с това „биологическо“ разбиране „раса“ се употребява и в по-широк смисъл, като понятие от социологията, отнасящо се до група хора с общи интереси, обичаи и характеристики (на основата евентуално на общ произход). Това разбиране за раса е близко и понякога се припокрива (включително в някои международноправни текстове) с понятието „етническа група“.
- **Етническа идентичност**. Следвайки Антъни Смит (Смит, 1991), ще разграничаваме „етническа група“ от „етническа общност“. Според Смит етническата група представлява „население, което, поне според някои външни наблюдатели, образува отделно културно и историческо образуване“. Сходен е подходът на Патрик Торнбъри, според когото „етническата група се отнася до една културна цялост със или без отчетливи физически характеристики“. (Thornberry, 1991) При такова разбиране съществуването на една етническа група може и да не предполага наличието на етническа идентичност – може да става дума, както отбелязва Смит, за население, което няма оформено самосъзнание, а само смътно усещане, че образува отделен колектив. За „етническа общност“ той предлага определение, основаващо се на шест определящи признака: 1. колективно собствено име, 2. мит за общи прадеди, 3. споделени исторически спомени, 4. един или повече отличителни елементи на обща култура, 5. обвързаност с определено отечество, 6. чувство за солидарност, обхващащо значителни сегменти от населението.
- **Национална идентичност**. Налице е многообразие от подходи, както сред специалистите, така и от гледна точка на правното устройство на различните държави относно разбирането на термина „национална идентичност“. Ще се спрем най-общо на два основни между тях (Алтермат, 1998): Първият обвързва съдържанието на термина „нация“ с етническата

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

идентичност - нацията се разбира в смисъл на етническа общност (или, според използваната на френски терминология - *ethnie*). В този случай се използва още терминът „етнонация“. При втория подход нацията се разглежда като „гражданска нация“ или иначе казано – нацията, това са гражданите на съответната държава.

Въпроси:

1. Ромите са:

- етническа група, или
- етническа общност, или
- етническа група, която под влияние на своята интелигенция и на международните организации е в процес на трансформация в етническа общност

Посочете отговора, който смятате за правилен.

2. а) В Конституцията на Република България българското знаме е наречено в чл. 167 „национално знаме“; в чл. 92 се заявява, че президентът „олицетворява единството на нацията“; в чл. 116 се казва, че „държавните служители са изпълнители на волята и интересите на нацията“; в основния закон се говори също така за национална сигурност, за единство на нацията, за национални референдуми. От друга страна, в чл. 54 се гарантира правото на всеки „да развива своята култура в съответствие с етническата си принадлежност“.

б) В приетата през 2011 г. от Народното събрание Стратегия за национална сигурност на Република България - се декларира в раздел „II.2 Национални интереси“, че е жизнено важен национален интерес „съхраняването и развитието на националната идентичност, изграждаща се на основата на единно гражданство“. В същото време в раздел IV.3. се казва, че „неразделна част от българската нация са гражданите, принадлежащи към етнически малцинствени общности“.

Според Вас кой подход е избран в Конституцията и в Стратегията за национална сигурност: „нация като етнонация“ или „нация като гражданска нация“?

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г.Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

3. Какви групови идентичности изразява поетът от ромски произход Асен Мерков в следните свои четиристишия:

...Простете, ако някога заплача
за Дякона на българите аз –
България без Левски е сираче,
гнездо без птичи глас.
Земя на българи!...България,
която в мене младенее,
че в бялата й заран
красиви цигани живеят!
(Мерков, 1995)

Защитата на индивидуалната и груповите идентичности като човешко право.

В съвременната концепция за правата на човека защитата на идентичността (както индивидуална, така и груповая) може да бъде извлечена от принципа на зачитането на достойнството на всяко човешко същество. Днес е общоприето, че спазването на правата на човека произтича от необходимостта да се осигури на всеки както свободно, така и достойно съществуване. Този принцип се утвърждава като основополагащ след Втората световна война. В *Устава на ООН* (1945), както и във *Всеобщата декларация за правата на човека* (1948), на първо място е изведено „признаването на достойнството, присъщо на всички членове на човешкия род“. Нека да добавим, че в Член 1. на Декларацията се провъзгласява: „Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права“. В *Хартата на основните права на Европейския съюз* (2000-2007), която според *Лисабонския договор* (2007) е част от правото на Съюза, тези идеи са доразвити. Още в Член 1. на Хартата се гарантира „ненакърнимостта на човешкото достойнство“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Защитата на индивидуалната идентичност е защита на свободата на индивида да бъде верен на себе си - това е защита от вмешателство в неговия вътрешен свят, което вмешателство, от една страна, може да накърни неговото достойнство, а от друга, да наруши целостта на неговата личност, на неговото Аз. Оттук произлиза правото на „психическа цялост“, което за пръв път е формулирано в Хартата на основните права.

Важен аспект на защитата на индивидуалната идентичност е правото на свобода на мисълта, съвестта и религията, което е гарантирано във *Всеобщата декларация за правата на човека*, *Международния пакт за граждански и политически права* (1966) и *Европейската конвенция за правата на човека* (1950). През 1993 г. *Комитетът по правата*, който е създаден по силата на споменатия пакт, прави тълкувателен коментар на това право. В коментара се подчертава, че под защита е свободата на мисълта по всички въпроси, на личните убеждения и на обвързването с една религия или вяра. При това става дума както за религиозни убеждения, така и за правото да не се изповядва никаква религия или вяра. Комитетът счита, че свободата на мисълта и съвестта, а също така правото на всеки човек да държи на мнението си без външна намеса, както и свободата да се изповядва или приема една религия или вяра по свой избор, са безусловни – върху тях не са допустими каквито и да е ограничения.

Комитетът подлага на специален анализ въпроса за религиозното образование и възпитание. От една страна, той разграничава правото на религиозно обучение, което е част от правото всеки да изповядва своята религия, като подчертава, че децата трябва да получават религиозно и морално възпитание в съответствие с убежденията на родителите им. От друга страна, Комитетът е на мнение, че Международният пакт за граждански и политически права позволява изучаването в обществените училища на предмети като обща история на религиите и етика, ако то се провежда по неутрален и обективен начин. В коментара се отбелязва, че обществено образование, което включва обучение по една определена религия или вяра, е в несъответствие с формулираното право на религиозно и морално възпитание, освен ако не се приеме разпоредба за недискриминационно

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

освобождаване от изучаване или за алтернативни възможности, съобразени с желанията на родителите и настойниците.

Съвременното международно право в областта на правата на човека включва в себе си като свой важен аспект и защитата на индивидуалната идентичност на децата, включително гарантирането на тяхното хармонично развитие. По-специално *Конвенцията за правата на детето* (1989) гарантира правата на децата да формират свои собствени възгледи, да изразяват свободно тези възгледи по всички въпроси, а също така правото на мисълта, съвестта и религията, като са зачетени и правата и задълженията на родителите да осигуряват ръководство при упражняването от техните деца на това право. В Конвенцията всяко дете е защитено от незаконна намеса върху неговата самоличност, включително върху правото на име (от рождение), гражданство и семейни връзки.

Въпрос:

Според коментара на Комитета на правата на човека въвеждането на предмет „вероучение“ като задължителен ще бъде ли в съгласие с правото на свобода на мисълта, съвестта и религия или вяра и с произтичащото от това право на религиозно обучение?

Защита на груповите идентичности

Индивидуалната идентичност, както и груповите идентичности, които се включват в нея, се намират под влияние на макрообществото – те зависят от обществените процеси. Външните въздействия могат да оказват благотворно влияние, но могат да играят деструктивна роля до степен, която може да доведе до деформация на идентичността или до нейното разграждане.

Разглеждайки идентичността като формираща се в отношенията, които човек има с „другите“, Чарлс Тейлър (Тейлър, 1999) обръща внимание върху значението на политиката на признаване. Според него „...нашата идентичност е отчасти оформена от признаването или от неговата липса, често пъти от превратното признаване от страна на другите, и така човек или група от хора могат да претърпят истинско увреждане, истинска деформация, ако

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

заобикалящите ги хора или обществото им връщат като огледален образ една ограничена или уронваща достойнството или достойна за презрение представа за самите тях.

Непризнаването или превратното признаване може да причини вреда, може да бъде форма на потискане, затваряйки някого в затруднен, деформиран начин на съществуване”.

Съотнасяйки политиката на признаването с политиката на слепота към различието, характерно за някои на пръв поглед основаващи се на принципа на равенството доктрини, Тейлър констатира: „Сляпо за различието общество е не само безчовечно (защото потиска идентичностите), но също и по изтънчен и несъзнателен начин само по себе си е твърде дълбоко дискриминиращо”.

Отказът от признаването на групови идентичности е не само нехуманно, защото може да нанесе поражения върху личността на индивида, но то също така крие конфликтен потенциал, защото може да стимулира групова мобилизация, което от своя страна да доведе до групово противопоставяне. Ето защо в съвременната международна система на защита на правата на човека се обръща особено внимание на защитата на груповите идентичности.

Един първи пласт на такава защита е защитата от пряка и непряка дискриминация на основата на различни признаци, като например на основата на пол, раса, етническа принадлежност, принадлежност към национално малцинство, гражданство, сексуална ориентация и т.н. Всеки от тези признаци обозначава обособяване на групи, всяка със своята групов идентичност. Защитата от дискриминация в този смисъл може да бъде разбрана и като защита на груповата идентичност.

Наред с това през последните повече от 40 години бяха създадени редица международни правни и политически документи, посветени на защитата на етническите, религиозните или езиковите малцинства (или на националните малцинства), в които централно място е отделено на защитата на съответните групови идентичности.

Тук е необходимо едно уточнение. Трябва да се прави разлика между защитата на групите, от една страна, и съответно на груповите идентичности и колективните права от друга. Защитата на груповата идентичност може да се осъществи както със задаването на колективни, така и на индивидуални права.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Делението на колективни и индивидуални права има правно-технически смисъл, отнасящ се до това кой е субектът на правото от гледна точка на неговата защита – колективът или индивидът. Така например, когато говорим за малцинствени права, в първия случай (на колективни права) субект на правото е малцинството - казваме, че „малцинството има право...”. Във втория случай (на индивидуални права) субекти на правото са лицата, принадлежащи към малцинството – казваме, че „лицата, принадлежащи към малцинството, имат право”. **И в двата случая става дума за защита на групова идентичност.** Освен това и в двата случая може да става дума за права, които могат да се ползват и в група, т.е. индивидуалните права могат да се ползват и в група.

Примери:

1. Индивидуално право: „Лицата, принадлежащи към етнически малцинства, имат право съвместно с другите членове на своята група да ползват и развиват своята култура.”
2. Колективно право: „Етническите малцинства имат право да ползват и развиват своята култура”.

Както беше казано, делението на индивидуални или колективни права има отношение към защитата на тези права. Когато едно право е записано като индивидуално, всеки, принадлежащ към малцинство, може да го защити индивидуално. За да бъде защитено едно колективно право обаче, колективът трябва по определени правила да излъчи свое представителство, т.е. колективните права водят до необходимост от институционализацията на колективите (в случая на малцинства – до създаване на специфични малцинствени институции). Трябва изрично да се подчертае, че всички актуални международни правни и политически документи, отнасящи се до защитата на малцинствата, са написани в термини на индивидуални права.

Накрая ще приложим някои текстове от международни документи, отнасящи се до защитата на групови идентичности:

- *Международен пакт за граждански и политически права*, одобрен от Общото събрание на ООН на 16 декември 1966 г.:

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г.Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

„Член 27. В държави, в които съществуват етнически, религиозни или езикови малцинства, лицата, принадлежащи към тези малцинства, не могат да бъдат лишени от правото да имат съвместно с другите членове на своята група собствен културен живот, да изповядват и практикуват собствената си религия или да си служат със своя език”.

- *Декларация за правата на лица, принадлежащи към национални или етнически, религиозни и езикови малцинства*, приета от Общото събрание на ООН на 18 декември 1992 г.:

„Член 1. (1) Държавите трябва да защитават съществуването и националната или етническата, културната, религиозната и езиковата идентичност на малцинствата на своя територия и да насърчават условия за подкрепата на тази идентичност”.

„Член 4. (4) Държавите трябва, където е подходящо, да вземат мерки в областта на образованието, за да насърчат познаването на историята, традициите, езика и културата на малцинствата, живеещи на тяхната територия. Лицата, принадлежащи към малцинства, трябва да имат съответни възможности да придобиват знания за обществото като цяло”.

- *Рамкова конвенция за защита на националните малцинства*, одобрена от Комитета на министрите на Съвета на Европа на 10 ноември 1994 г.:

„Член 3. (1) Всяко лице, принадлежащо към национално малцинство, има правото на свободен избор дали да бъде третирано като такова, или не, като нито от този избор, нито от упражняването на правата, свързани с този избор, не могат да произтекат каквито и да било неблагоприятни последици”.

(От Обяснителния доклад към Конвенцията: „35. Тази алинея не предполага, че дадено лице има право да избере произволно да принадлежи към някое национално малцинство. Индивидуалният субективен избор е неразделно свързан с обективни критерии, отнасящи се до неговата идентичност.”)

„Член 5. (1) Страните се задължават да насърчават развитието на условия, необходими за лицата, принадлежащи към национални малцинства, за да поддържат и развиват своята култура, както и да съхраняват най-важните елементи на своята идентичност – религия, език, традиции и културно наследство.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г.Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

(2) Без това да засяга мерките, приети в рамките на общата им политика на интегриране, страните се въздържат от провеждане на политика или дейност, насочени към асимилиране на лица, принадлежащи към национални малцинства, против тяхната воля и защитават тези лица от всяко действие, целящо такава асимилация”.

„Член 6. (1) Страните насърчават духа на търпимост и диалог между различните култури и приемат действени мерки за поощряване на взаимното уважение, разбирателството и сътрудничеството между всички лица, живеещи на тяхна територия, независимо от етническата, културната, езиковата или религиозната им идентичност, по-специално в областта на образованието, културата и средствата за масово осведомяване.

(2) Страните се задължават да приемат подходящи мерки за защита на лицата, които могат да бъдат подложени на заплахы или дискриминационни, враждебни или насилствени действия поради тяхната етническа, културна, езикова или религиозна идентичност.”

- *Харта на основните права на Европейски съюз*, провъзгласена от Европейския парламент, Съветът и Комисията на 7 декември 2000 г., ревизира на 14 декември 2007 г., считано от датата на влизане в сила на Договора от Лисабон:
„Преамбюл”.

Съюзът допринася за съхраняването и развитието на тези общи ценности при зачитане многообразието на културите и традициите на европейските народи, както и националната идентичност на държавите членки...”

„Член 22. *Културно, религиозно и езиково многообразие* Съюзът зачита културното, религиозно и езиково многообразие”.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ЦОИДУЕМ

ДИПЧ

Упражнение

РАЗЛИЧНИ И СХОДНИ

Цел: да демонстрира сходствата в ценностите на различните култури

Времетраене: 20-40.

Материали: познати произведения на изкуството от три различни култури

Стъпки:

1. Разгледайте произведенията.
2. Опишете основните ценности, които произведенията утвърждават.
3. Коментирайте разликите и приликите между културите.

Упражнение

МОЯТ ЛИЧЕН ГЕРБ

Цел на упражнението: да засили мотивацията на участниците.

Необходими материали: флипчарт и маркери, бели листа и химикали.

Времетраене: 30-70 минути.

Ресурси: листа за писане/рисуване и химикали/маркери за участниците.

Стъпки:

1. Водещият въвежда понятието за герб – символно изразяване на това, кои сме ние, кои са нашите ценности.
2. Участниците самостоятелно рисуват герб.
3. Участниците споделят в малки групи – 3 до 5 човека – какво представляват техните гербове.
4. Възможно обсъждане – «Колко сме различни и колко си приличаме в нашите гербове?»

ДИПЧ

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ЦОИДУЕМ

Упражнение

НАШИТЕ ЦЕННОСТИ

Гледайте с ученици в гимназиален курс филма «Философите» и коментирайте как формираме представите си за другите и как обосноваваме изборите, които правим.

<https://www.youtube.com/watch?v=C9hiGDZPEps>

ТЕМА 6

Хората с физически и психически увреждания – да се поставим на тяхно място: Стимулиране на взаимната солидарност и приемане на общността. Всеки може да бъде полезен: истории на личности, постигнали успешна реализация и принос към обществото, независимо от уврежданията си.

Преди години българи, посетили Дания, споделиха като едно от основните си впечатления „там има много хора с увреждания“. Всъщност, процентът на хората с увреждания в България и в Дания надали е много различен. Просто в Дания тези хора участват много по-активно в общественния живот и са много по-видими, буквално. Понеже е създадена среда – законова, инфраструктурна, социална и психоемоционална, която насърчава тяхното активно участие в обществото.

Хората с увреждания могат да бъдат пълноценни и активни членове на обществото ни. Просто трябва да се създадат условия, които да им позволяват да работят и да допринасят за общото благо. Тук споделяме няколко истории, познати на повечето от вас, за хора, превъзмогнали ограниченията и оставили забележима следа в историята.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Стивън Хокинг

Уикипедия, 2014

Професор Стивън Уилям Хокинг (на английски: Stephen William Hawking) до 2009 е Лукасов професор по математика на Кеймбриджкия университет (пост, заеман някога от Исаак Нютон). Роден е на 8 януари 1942 г. в Оксфорд, Англия. Занимава се основно с космология и квантова механика, известен е и като популяризатор на науката. Въпреки тежкото си заболяване — амиотрофична латерална склероза — Хокинг не престава да се труди в областта на науката, показвайки, че физическото увреждане не прави никого по-малко способен да твори.

Биография

Роден е на 8.01.1942 година (300 години след смъртта на Галилео Галилей в Оксфорд, Англия. Къщата на родителите му се намирала в северен Лондон, но по време на Втората световна война Оксфорд е бил по-безопасно място за живеене. Когато е на 11 години, родителите му се преместват в Сейнт Олбанс, градче на север от Лондон. По-късно бил приет в Оксфорд, където

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

не било възможно да учи математика (както той искал), затова записал физика, въпреки желанието на баща му да учи медицина.

Той е един от най-младите членове на Английското Кралско общество (1971), Командор на ордена на Британската империя (1982) и носител на други британски кралски отличия и награди за научноизследователска дейност.

Научни открития

Главните интереси на Хокинг са свързани с космологията, квантовата механика и теорията на струните. През 1971 заедно със сър Роджър Пенроуз дават математическо доказателство, подкрепящо теорията на Големия взрив: те показват, че ако Теорията на относителността е вярна, то тогава трябва да съществува една сингулярна точка във Вселенското пространство-време. Хокинг също така е предположил, че веднага след Големия взрив са се образували първични черни дупки, които са се изпарили почти моментално. По-късно той показал, че ако пренебрегнем ефектите на квантовата механика, то хоризонтът на събитията на черна дупка може само да се увеличава, но не и да намалява, изчислил е максималното количество енергия, което две черни дупки могат да отделят при сблъсък си, както и че една черна дупка не може да се раздели на две по-малки. През 1974 той доказва, че черните дупки всъщност не са абсолютно черни, а излъчват енергия под формата на елементарни частици, докато изчерпят енергията си и избухнат. Това явление е известно като лъчение на Хокинг и е първото явление, за чието описание се комбинират законите на гравитацията (общата относителност), квантовата механика и термодинамиката. През 1981 той изказва предположението, че въпреки че Вселената няма граница, тя има краен размер в пространство-времето, математическо доказателство за което е дадено през 1983. С други думи, според него Вселената е „крайна“, но „неограничена“, така както е крайна и неограничена земната повърхност. За да си представим това във вселенски мащаб, освен познатите ни три пространствени измерения, са нужни две допълнителни.

Заболяване

Въпреки тежкото си заболяване (амиотрофична латерална склероза), Хокинг не спира активната си научноизследователска дейност. Първите симптоми на болестта му се появили

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

след влизането му в Кеймбридж. Окончателната диагноза му е поставена на 21-годишна възраст, малко преди първата му женитба. Докторите му казали, че едва ли ще живее повече от 1-2 години. Въпреки това той не се отказал да се бори с болестта си. Той е сред най-дълго живелите с това заболяване, познати на медицината. От 1985 г. използва специален апарат, за да говори. Компютърът, инсталиран в инвалидната му количка, му позволява освен да говори, да пише статии, други текстове, да ползва Интернет и електронна поща. Управлението се извършва чрез движение на единствения мускул, който Хокинг може да контролира — един от лицевите мускули на бузата, под окото. Движенията се разчитат от специален инфрачервен сензор, вграден в очилата му. За въвеждане на текст се използва система за предсказване на думите, но въпреки това целият процес е изключително труден и бавен.

Деница Димитрова е родена на 5 март 1978 г. в Шумен. Завършила е „Счетоводство и контрол“ в Икономически университет - Варна. Владее английски, чешки и словашки език. Депутат на НДСВ в 40-ото Народно събрание (2005 – 2009 г.). Първата жена в инвалидна количка в българския парламент.

ДИПЧ

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ЦОИДУЕМ

Андреа Бочели

Уикипедия, 2014

Андреа Бочели (на италиански: *Andrea Bocelli*) е италиански оперен певец, тенор. На 12-годишна възраст загубва зрението си при нещастен случай. Пял е в оперите Бохеми, Тоска и Трубадур. Изпълнявал е дуети със Селин Дион, Катрин Макфи (от Американ айдъл), Кристина Агилера, Лаура Паузини и други. Има издадени 20 албума, от които са продадени над 70 милиона копия.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Упражнение

СПЕЦИАЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

Цел: поставяне на мястото на хората с увреждания

Времетраенене: 90-180 минути.

Материали: хартиено тиксо.

Стъпки:

1. В началото на предходната сесия участниците теглят картонче от кутия с числа от 1 до 5.
2. Изтегленият номер определя дали участникът има някакво увреждане и какво точно (ограничение на слух, говор, зрение, липса на крайници и др.)
3. Според изтегления номер участникът получава ограничение – залепват се части от тялото с хартиено тиксо или други подходящи материали.
4. Предходната сесия се провежда при наличие на ограничения.
5. В началото на тази сесия всеки от участниците споделя как се е чувствал и какво е мислил.
6. Обсъжда се доколко желанията и емоциите на хората с увреждания се различават от тези на другите.
7. Обсъжда се какво може да се направи в нашето училище, за да подобрим средата за учители, ученици и родители с увреждания.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

ДИПЧ

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ЦОИДУЕМ

Приложение - Примерни дейности в училище

ВЪЗПИТАНИЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ

Това е процес, насочен към придобиването на знания, отношение и умения, които биха помогнали на хората да разбират и решават конфликтите на различни нива в личния им живот и в обществото - национално и световно. Целта е да могат отделните хора и групи да живеят по-спокойно в мир помежду си и с останалите. Този процес подпомага осъзнаването и развитието на определени ценности и умения, а именно:

- по-дълбоко разбиране на толерантността и причините за нетолерантност;
- по-добро познаване на стереотипите по принцип и осъзнаване на собствените ни стереотипи;
- важността на положителната представа за собственото "аз";
- осъзнаване на възможностите за обогатяване в резултат на човешкото разнообразие;
- изграждане на добро междуличностно, групово и международно разбиране и отношения въз основа на солидарността и общността на хората;
- уважение на човешкото достойнство; права и задължения, произтичащи от него;
- чувство за лична и социална справедливост като съществена част на миролюбието;

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

- миролюбивият дух като морална и духовна ориентация.

Подходът на работа се базира на активността и израждането на умения. В разделите "Похвати на учителя" и "Методи на преподаване" се описва как може да се подпомогне учителят. Надяваме се, че и учители и ученици ще оценят качествата на настоящата серия във взаимното им опознаване и задълбочаване на училищните отношения.

УРОК 1 СИЛАТА ДА НАРАНЯВАШ

ЦЕЛ: Да се навлезе в темата за нетолерантността като се изследват първоначалните виждания и чувства на учениците по въпроса.

Покажете заглавия от вестници, отразяващи събития с нетолерантност, с помощта на диапроектор, прожекционен апарат, табло или на черната дъска.

По метода "мозъчна атака" разгледайте думата "толерантност" и запишете резултатите на голям лист хартия, проектор или компютър. Запазете ги за следващи уроци.

Използвайте откъси от учебници или друга литература, вестници, списания, филми, видео или ТВ сериали, в които има случаи на нетолерантност.

Представете ги чрез четене, предварителен аудиозапис, с помощта на сценки, игра с роли и пантомима.

Учениците дават отговори на въпросите в Упражнение 1.1 за ЕДИН избран откъс.

За ДРУГИ откъси учениците отговарят на същите въпроси устно на малки групи или целият клас
ИЛИ

всеки записва отговора си в тетрадката.

След драматизацията на откъси или играта с роли участващите ученици споделят и записват как са се чувствали в различни моменти от епизодите.

4.УПРАЖНЕНИЕ1.1

Отговорете кратко

1. Кой според вас беше нетолерантен?

.....

2. Кой има полза от нетолерантността и каква е тя?

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

3.Беше ли възможно да се избегне нетолерантността в разглеждания откъс?

Ако е възможно, как?

4. Кой бе уязвен или пострадал от нетолерантността?

5. Какво според вас чувстваха замесените в случката?

а) преди случката

б) по време на случката

в) след случката

г) по какъв начин тези чувства допринесоха за случката

6. Представете си, че Вие сте един от участниците в случката.

а) Как бихте реагирали?

б) Какво бихте почувствали?

7. Спомнете си случай на нетолерантност, който Ви е направил силно впечатление. Може да сте участвали, да сте наблюдавали или само чули за него.

а) Как се чувствахте?

б) Как реагирахте?

8. Имате ли да добавите още нещо?

Помолете учениците да илюстрират значението на думата "нетолерантност" с някое от възможните средства: рисунка, скица, снимка, разказ, драма, пантомима, видео или аудиозапис.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

Учениците образуват малки групи, като използват това групиране като част от миролюбивото договаряне. Всеки ученик разяснява своята илюстрация на останалите от групата.

Помолете всеки ученик да избере ЕДНА от следните картини и да я разясни на групата:

- чувствата на всички замесени в проявата на нетолерантност
- чувствата на онези, които не са пряко замесени, но които също биха били засегнати от нетолерантността, например майка, баща, приятел и т.н.
- ако нетолерантността е резултат на страх, гняв, омраза и т.н.
- как би могло да се предотврати нетолерантността, ако тези чувства бяха

Овладени

-техните собствени чувства при запознаване с картината.

Учител и ученици изброяват новите виждания за нетолерантността.

Учениците ги записват в тетрадките.

Упражнение 1.2

Довършете следното твърдение: Според мен нетолерантността е

.....

10. Упражнение 1.3

Според речника думата нетолерантност означава:

.....

11. Упражнение 1.4

Дискутирайте дали това значение е правилно, ако не, запишете виждането на групата. Новата дефиниция за "нетолерантност":

.....

12. Помолете учениците да оставят няколко празни страници в тетрадките, така че да могат да записват променената дефиниция за нетолерантност с напредването на курса.

13. Формулирайте обща дефиниция на нетолерантността и я илюстрирайте с колаж, рисунка и т.н. Поставете я на видно място в класната стая.

Учителят по рисуване би могъл да помогне.

Подтикнете учениците да си водят дневник по време на курса.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ЦОИДУЕМ

ДИПЧ

ДНЕВНИК

- а) Какво ново научихте за нетолерантността от този урок?
- б) Как ще ви се отразят тези нови знания?
- в) Какво най-силно почувствахте в този урок и какво предизвика това чувство?

УРОК 2

ДА ПРОМЕНИМ НЕЩАТА

ЦЕЛ: Да се помогне на учениците да разследват благодарение на внимателно планирана работа на терен или в клас местни прояви на нетолерантност, нейното въздействие върху жителите и възможностите с тяхна помощ то да се неутрализира.

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА СЪВМЕСТНА РАБОТА

Този урок дава добра възможност училищата да окажат влияние в дадения квартал. Две училища от един и същ географски район могат да обменят резултатите от своите проекти, а общата група да формулира и изпълни проектите за подобряване на социалния климат.

ВНИМАНИЕ!

Трябва да се внимава и да се елиминира всяка възможност за уязвяване или заплахата към учениците, участващи в работата на терен. Поради тази или други причини не винаги е възможно или разумно учениците да работят в своя квартал. Като **АЛТЕРНАТИВЕН ПОДХОД** в малкото случаи на непригодност на работата на терен използвайте 2Б, а не 2А.

1. Обяснете на учениците, че този урок има практическа стойност, на терен, или се подготвя в клас. Той ще им помогне да осъзнаят:

- че нетолерантността не е нещо, което съществува само на телевизионния екран или в големите градове. То би могло да присъства и в техния квартал;
- разрушителността и отрицателното въздействие на нетолерантността;
- че те биха могли да носят отговорност за създаването и/или подкрепата (дори пасивна) на някои видове нетолерантност и следователно би трябвало да имат особено отношение към тяхното неутрализиране;

2А. Обяснете, че индивидуално или на групи учениците ще:

- събират доказателства за нетолерантност в определения им район, ще оценяват въздействието на тази нетолерантност върху жителите на района, ще предлагат конкретни планове за действие с цел понижаване нивото на наблюдаваната нетолерантност, ще представят своите разкрития пред класа/училището/родителите/обществеността във вид на проект.

ИЛИ

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

2Б. Обяснете индивидуално или на групи ученици, че:

- ще наблюдават за признаци на нетолерантност по пътя към и на връщане от училище и ще събират материали от местните вестници, списания, плакати, реклами, радио и ТВ предавания;
- ще оценяват въздействието на тази нетолерантност върху себе си, върху родителите, близките или съседите си;
- ще предлагат конкретни планове за действие с цел понижаване нивото на наблюдаваната нетолерантност;
- ще представят своите наблюдения пред класа/училището/родителите/общността във вид на проект.

ЗАБЕЛЕЖКА

Внимавайте да не насочите учениците към конкретен район с по-силно присъствие на нетолерантност, защото някои от тях може да се обидят или да се притеснят. Трябва да се отбележи обаче, че ако в някои райони има признаци на нетолерантност, то може да се дължи на липсата на благоустройства, на бедност, на лоши жилищни условия, безработица и т.н.

3. Разделете учениците на малки групи и като им раздадете лични копия или голяма карта на района, определете мястото на изселване на всяка група.

4. С помощта на Упражнение 2.1 всяка група решава:

- дали да работи по двойки, тройки или всеки сам;
- как да си разпределят работата, която трябва да се свърши;
- крайния срок за приключване;
- формата на представяне на резултатите;
- метода, който ще бъде използван;
- стъпките за получаване на разрешение от:

А) родителите и училищните власти за използването на телефон, копирна машина и т.н., за извършването на посещенията и/или поканването на посетители в училището.

Б) хората, които ще бъдат интервюирани, изследвани, фотографирани, записани на аудио или видеонаносител.

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ

Напомнете на учениците да поискат разрешение, ако смятат да правят снимки или видеозаписи на някои частни обекти. Те трябва да се съобразяват и с чувствата на тези, които ще бъдат изследвани. Напомнете им, че както те имат право да искат разрешение за провеждането на проекта, така и другите имат право да им откажат.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ЦОИДУЕМ

ДИПЧ

5. Упражнение 2.1

Членовете на нашата група са:

Групата ще разследва следния район/и/:

Групата ще работи:

Всеки сам.....
По двойки.....
По трима.....
По четирима.....
В обща група.....

Работата ще се извършва по следния начин:

име на ученика Какво ще бъде извършено

.....
.....
.....

Ако се работи на терен, ще се искат следните разрешения:

Към кого да се обърнат Изискване

.....
.....

Срокове

Име на ученика Кога ще бъде завършена работата/дата/

.....
.....

6. На табло, черна дъска и т.н. учител и ученици правят списък на различните видове доказателства за нетолерантност, които ще търсят, като отбелязват и примерите, в които хора или организации се защитават от евентуална обществена нетолерантност. Даденият по-долу списък може да подпомогне учителите, но те би трябвало, доколкото това е възможно, да използват опита на самите ученици.

Обидни надписи

Неподходящи изображения

Ограничен достъп

Приюти за бездомни

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ЦОИДУЕМ

ДИПЧ

Отделения за бърза помощ

Други:.....

Списъкът би могъл да се илюстрира с примери от местната преса.

Поканете гост, който да разкаже за преживените случаи на нетолерантност в обществото, например някой, който е бил обект на нетолерантност, социален работник, член на местната полиция или охранителни отряди. Може и човек, който отговаря за финансиране на ремонтите на изпочупената собственост. Учител и ученици трябва да решат мястото и времето на срещата - преди, по време или след завършване на проекта.

Разгледайте Упражнение 2.2 и направете необходимите допълнения към Въпросника.

Подчертайте колко е важно учениците да се придържат строго към "Напътствия за интервюиращия".

ЗАБЕЛЕЖКА: Интервюиращият има задължението да записва информацията точно и добросъвестно, без да упражнява изкривяване на фактите.

9. Упражнение 2.2

Въпроси към жителите на изследвания район:

1. От колко време живеете тук?

.....

2. Нараства или намалява нетолерантността във вашия живот напоследък?

.....

3. По какъв начин се проявява това?

.....

4. Каква е причината за нетолерантността в района?

.....

5. Според вас какви са били щетите от нетолерантността в района през последните пет години?

А) финансови

.....

Б) други (например болест, загуба на работа, смърт).

.....

6. Как нетолерантността в района се отразява върху вас?

.....

7. Предложете начини за предотвратяване или намаляване на нетолерантността:

А) от възрастните

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

.....
Б) от младите хора

.....
В) от групи

.....
8. Други въпроси:

.....

НАПЪТСТВИЯ ЗА ИНТЕРВЮИРАЦИЯ

ЗАБЕЛЕЖКА: Интервюиращият има задължението да записва информацията точно и добросъвестно, без да упражнява промяна на фактите.

1. Бъдете любезни с хората, които ще интервюирате.
2. Представете се и дайте пълна информация за проекта и сведенията, които събирате.
3. Ако е нужно, гарантирайте на интервюирания анонимност и поверителност.
4. Ако искате да използвате касетофон, видео или фотоапарат, трябва да поискате разрешение от интервюираното лице.
5. Внимателно подгответе въпросите и записвайте отговорите. Използвайте фрази като Какво точно имате предвид ...?, Бихте ли повторили?, Бихте ли разяснили...?
6. Ако е необходимо, насрочете и второ интервю. Така ще имате възможност да изясните отговорите и да доразвиете интересните моменти от първото интервю.
7. В края на разговора благодарете на лицето и изпратете кратко благодарствено писмо, колкото е възможно по-скоро.

10. Учител и ученици решават:

- А) в какъв вид ще се изготвят проектите;
 - Б) на кого ще бъдат представени, например на класа, училището, родителите, местното общество;
 - В) мястото, датата и часа на представянето;
- Учениците записват информацията в Упражнения 2.3 и 2.4.

11. Упражнение 2.3.

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ПРОЕКТА

Индивидуално или групово отбележете с отметка по какъв начин ще представите проекта си и напишете имената на учениците, отговарящи за всеки отделен етап.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

писмено изложение
снимки
видео
звукозапис
интервюта
изрезки от пресата
реклами
изрезки на илюстрации
скици
рисушки
модели
компютърни графики
драма/пантомима
други

12. Упражнение 2.4

Срокове

Нашият проект ще бъде представен на: (Дата)

класа

училището

местната общественост

13. Подгответе и окачете табло с информация за проекта. Дайте на учениците една седмица за изследване на районите и за събиране на колкото е възможно повече информация. Често им напомняйте за сроковете.

14. Всяка група представя своя проект, след което учениците попълват упражнение 2.5.

15. Упражнение 2.5.

Опишете случаите на нетолерантност в представения материал.

.....

Кой или какво ги е причинило?

.....

Избройте различните щети и отрицателни страни на разглежданата нетолерантност, в това число:

а) финансови щети;

б) преки финансови разходи;

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

.....
П) косвени финансови разходи, например наемане на хора за ликвидиране на вредите.

.....
б) въздействие върху качеството на живота на хората, например как определени категории хора са засегнати;

хора, които живеят сами

.....
стари хора

.....
деца

.....
болни и хора с увреждания

.....
малцинствени групи

.....
социално слаби

.....
други

.....
Защо според вас хората участват в този вид нетолерантност?

.....
Какво бихте направили, за да предотвратите бъдеща нетолерантност от този тип?
Дайте конкретни предложения.

.....
Събраната по проекта информация трябва да се подреди и съхрани като документация, тъй като ще осигурява данни за бъдещи уроци и/или проверка на знанията.

16. Напишете отговорите на последния въпрос на табло и го закачете в класната стая.
Формулирайте конкретните стъпки за осъществяването на тези предложения. Местните

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

вестници и обществени групи трябва да бъдат помолени да дадат подкрепата си за бъдещата работа.

17. Организирайте обсъждане в клас на темата: "Нетолерантността в училище/квартала/населеното място/България отчасти се дължи и на нас".

И/ ИЛИ

Подгответе и запишете радио или видеопредаване, което описва работата по един или два проекта.

ПОДГОТОВКА ЗА УРОК 3

Ще ви трябват: хартия и маркери за афиши 4 копия от Упражнение 3.2 за всеки ученик.

УРОК : 3

НЕТОЛЕРАНТНОСТТА НЯМА САМО ФИЗИЧЕСКО ИЗМЕРЕНИЕ

ЦЕЛ - да се обсъди събраната информация и да се класира по отделни категории, така че учениците да могат да продължат да изследват своите виждания за природата на нетолерантността.

1. Обсъждане по метода "мозъчна атака" на различните начини на:

А) нараняване на хората;

Б) нараняване на животните и щети върху природата, причинени от човешка нетолерантност. (В края на урока има помощен списък с въпроси за обсъждане).

2. Напишете отговорите на черната дъска.

3. Подберете примери на нетолерантност от Библията, друга литература, телевизията, видео, филми, вестници, списания. Примерите могат да бъдат представени по различни начини.

Накарайте учениците съответно да ги четат, гледат, слушат и ако е нужно, допълнете списъка.

4. Разделете класа на четири групи. На всяка група се дава по една дума от списъка.

Упражнение 3.1, Към която трябва да се подберат други думи от същата категория от списъка с въпроси за обсъждане.

Сарказъм

Лишения

Пробождаване с нож

Замърсяване

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

5. Докато отделните групи се изказват пред класа, учителят попълва четирите списъка на голямо табло.
6. Дискусия по списъците и корекции при необходимост.
7. Накарайте учениците да поставят подходящо НАЗВАНИЕ на всеки списък. /Предполага се, че те ще предложат названия като физическа нетолерантност, словесна нетолерантност, еко нетолерантност. Други.
8. Помолете учениците да отговорят на въпросите в Упражнение 3.2 за всеки от съставените списъци.

Упражнение 3.2

1. Обсдете списъка?
2. Какво участие има нетолерантността?
3. Защо се е случила тази нетолерантност?
4. Кого може да засегне тя?
5. Как би могла да се предотврати?
6. Дайте подходящо наименование на типа нетолерантност в списъка?
9. Разгледайте близките по смисъл думи до "пробождане с нож".
Ако допуснем, че учениците изберат названието "Физическа нетолерантност", обсъдете разликите между:
физическата проява на нетолерантност с цел да се нарани човек и използването на физическа сила с цел да се помогне или защити някого, например удържането на душевноболен от самонараняване, спасяване на дете от пожар.
10. Разгледайте списъците с думи близки до "сарказъм".
 - Защо определяте изброените явления с термина "силен"?
 - Каква е разликата между този тип нетолерантност и физическата нетолерантност? Коя нетолерантност е по-блезнена?
 - Ако словесните/несловесни обиди са изречени не нарочно, по-малко ли е нетолерантността, например използването на сексуални или расистки термини?
11. Обсъдете типа нетолерантност, отнасящ се за списъка под думата "лишения".
Тук може да се въведат думи и фрази като "историческо развитие", "обществото позволява това да се случи", "правителствени решения", "световна икономика" и т.н., които показват, че нетолерантността е резултат на планиране, организация и т.н., в които участват структури. Оттук и терминът, който често се използва при този тип нетолерантност: структурна нетолерантност.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

ЗАБЕЛЕЖКА: Под структурна нетолерантност обикновено се разбира ефектът върху много хора на видимо безлични операции на социалните структури, което води до лишения и големи различия между местни, национални и международни групи по отношение на основни нужди като храна, здраве, работа, образование и политическо участие.

Обсъдете списъка с думи, близки по смисъл до "замърсяване". След разговора за примери на екологическа нетолерантност учениците изготвят плакат за основните типове нетолерантност - физическа, словесна, безсловесна, екологическа, структурна и т.н. Окачете плакатите в класната стая.

Поканете гост, който да говори в клас по някой от споменатите типове нетолерантност, например от Агенцията за защита от дискриминация, от някоя природозащитна агенция, от Центъра за малолетни престъпници или спешно отделение на някоя болница

И/ ИЛИ

Покажете видеофилм.³¹ Който илюстрира споменатите и обсъждани типове нетолерантност.

И/ ИЛИ

Организирайте посещение в някоя институция, където да се дискутират един или повече от въпросните типове нетолерантност, като например проект за подобряване на околната среда, програма за изпадналите в дълга безработица, трудова агенция, център за рехабилитация на бивши нарушители на закона, дом за малтретирани съпруги, обществената група за решаване на конфликти, политическа партия.

14. Учениците описват чувствата, които са изпитвали по време на работа, като използват:
художествено творчество - колаж, картина, рисунка, музика, съчинение - есе, стихотворение,
молитва
драма
пантомима
други

³¹ Видео с български субтитри за световноизвестния експеримент на начална учителка, която демонстрира на децата прояви на расизъм като ги разделя на „синеоки“ и „кафявооки.“ <http://vbox7.com/play:6308bef594>

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduем.mon.bg>, e-mail: coiduем@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

15. Разгледайте дефиницията на класа за нетолерантност.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

За авторите и водещите

Снимка	Текст	Контакти
	Никола Йорданов е работил с ръководители на големи предприятия, държавни институции и международни донорски програми в България и в чужбина. Има теоретичен и практически опит в областта на Управление на мултикултурни екипи, Психология на убеждаването, Политически и информационни кампании, Лидерство и управление, Мотивация на служители, Стратегическо управление, Управление на човешките ресурси, Управление на проекти и др. От 1991 г. насам успешно е провел над 700 обучения с над 12000 участници в България, Румъния, Италия, Унгария, Албания, Хърватия, Сърбия, Черна гора, Македония и Украйна за представители на бизнеса, държавни и местни власти, представители на медии и неправителствени организации. Между 2000 и 2007 е работил за мисията на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа в Босна и Херцеговина, включително като заместник-директор на отдел. Провежда обучения на български, английски, руски и сърбо-хърватски.	+359885155649, nikolavj@gmail.com , www.nikolayordanov.com
	Севдалина Александрова е юрист, заместник-председател в Център за решаване на спорове. Има богат опит с обучения в медиация, преговори, решаване на конфликти и др. Вписан медиатор в Единния регистър към министъра на правосъдието, и действащ към Центъра за спогодби и медиация при Софийски районен съд, Професионална асоциация на медиаторите в България, Българска търговско-промишлена палата. • Медиаторска практика в: спорове по търговски сделки, между съдружници и съсобственици, по договори за услуги, наемни и вещни отношения, при строителство, при непозволено увреждане, семейни и административни спорове. • Специализация по търговска медиация в Suffolk Law School в Бостън и в Харвард (2006 г.). • Международен експерт и автор на анализа на българското законодателство за медиацията в международния наръчник “EU Mediation Law and Practice” под редакцията на проф. Джузепе	http://bgmediation.com/

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

	де Пало и Мари Тревор, Oxford University Press, 2012 • Съавтор на наръчник по трансгранична медиация, предназначен за медиатори, адвокати и съдии, за обучение по трансгранична медиация в рамките на проекта Европейска мрежа за медиатори по трансгранични спорове (EuroNetMed), финансиран от Европейската комисия, 2012 • Експерт, участвал в създаването на центрове за медиация.	
	Албена Комитова е юрист, заместник-председател в Център за решаване на спорове. Има богат опит с обучения в медиация, преговори, решаване на конфликти и др. Вписан медиатор в Единния регистър към министъра на правосъдието, и действащ към Центъра за спогодби и медиация при Софийския районен съд, Професионална асоциация на медиаторите в България, Българска търговско-промишлена палата. Медиаторска практика в: спорове по търговски сделки, между съдружници и съсобственици, по договори за услуги, наемни и вещни отношения, при строителство, при непозволено увреждане, семейни и административни спорове. Съавтор на наръчник по трансгранична медиация, предназначен за медиатори, адвокати и съдии, за обучение по трансгранична медиация в рамките на проекта Европейска мрежа за медиатори по трансгранични спорове (EuroNetMed)", финансиран от Европейската комисия, 2012	http://bgmediation.com/

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.

BG051PO001-7.0.02-0004-C0001 ПРОЕКТ „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства гр. София
1797, бул. "Г. Димитров" 52, ет.1, <http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДИПЧ

ЦОИДУЕМ

	Ваня Нотева – Занимава се с обученията от 2006 г. по време на работата си в Българския Червен кръст, където е подготвила много доброволци и младежки работници за ефективна дейност в социалната сфера. По същото време е и външен учител към Програма „Младежта в действие“. От 2012 г. е част от екипа на неформална група обучители „42 тренинг“, с които заедно организират първата по рода си платформа за споделяне на успешни истории в сферата на НПО - Форум КЛЮЧ. Освен специализирани обучения за гражданския сектор, Ваня е специалист в кариерното консултиране и обученията за личностно и професионално развитие.	
---	---	--

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейски социален фонд. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерство на труда и социалната политика чрез Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“.